

امیر شهاب شاهمیری، زاده تهران در سال ۱۳۵۳ و دانش آموخته مهندسی کامپیوتر و کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی و همچنین هوش مصنوعی و ریاتیک است. تحصیلات او در مقطع دکترا نیز در رشته مدیریت آموزش عالی است. علاقه مندی اصلی وی به تاریخ، فرهنگ و زبان های باستانی ایران بوده و در این زمینه مقالات بسیاری را در نشریات علمی و پژوهشی (به ویژه در ترکیب فرهنگ ایرانی و هوش مصنوعی) و مطبوعات به انتشار رسانیده است.

تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی غرب

از فلسفه افلاطونی تا منطق فازی

امیر شهاب شاهمیری

تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر غرب

امیر شهاب شاهمیری

The Influence of Iranian Thought and Culture From Platonic Philosophy to Fuzzy Logic

Amir Shahab Shahmiri

انتشارات فروهر

انتشارات فروهر

fravahar Publisher

تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر غرب
از فلسفه افلاطونی تا منطق فازی _____

سرشناسه:	شاهمیری، امیرشهاب، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور:	تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر غرب - از فلسفه افلاطونی تا منطق فازی / پژوهش امیرشهاب شاهمیری
مشخصات نشر:	تهران: سازمان انتشارات فرّوهر ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری:	۳۲۰ ص
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۸۴۴-۱۱-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیپا
یادداشت:	نمایه
موضوع:	تمدن غرب - تأثیر ایران
موضوع:	فلسفه یونانی
موضوع:	فلسفه ایرانی
موضوع:	فلسفه یونانی - تأثیر ایران
رده‌بندی دیویی:	۹۵۵/۰۰۴۴
رده‌بندی کنگره:	DSR۶۵/۲ش ۱۳۹۵
شماره کتابشناسی ملی:	۴۲۲۱۲۸۶

تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر غرب از فلسفه افلاطونی تا منطق فازی

پژوهش
دکتر امیرشهاب شاهمیری

۱۳۹۵

تأثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر غرب
از فلسفه افلاطونی تا منطق فازی

دکتر امیرشهاب شاهمیری

*

طراح جلد:	بهنام شاه‌حسینی
مدیر نشر:	بهنام مبارکه
نوبت چاپ:	زمستان ۱۳۹۵
شمارگان:	۱۱۵۰ نسخه

*

چاپ، صحافی:	شرکت چاپ واژه
-------------	---------------

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۴۴-۱۱-۳

خیابان فلسطین جنوبی، پایین تر از خیابان انقلاب، شماره ۲۶۱

کدپستی ۱۳۱۵۷۷۳۱۱۵ تلفن و نمابر: ۶۶۴۶۲۷۰۴

www.nashr-fravahar.ir

همه‌ی حقوق برای ناشر نگهداری شده است

به یاد پدرم
و برای دخترم آرشیدا
تا بهتر بداند چرا پدر به تاریخ و میهنش عشق می‌ورزد.

فهرست

صفحه

مقدمه.....	۹
فلسفه افلاطونی، منطق ارسطویی.....	۱۷
تاثیر فرهنگ و جهان‌بینی ایرانی بر فیلسوفان یونان.....	۱۹
جمهوری و آرمانشهر افلاطونی.....	۲۴
ارسطو و مسأله ایران و مقدونیه.....	۳۰
جان‌مایه اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی ارسطو.....	۳۲
نمایش وارونه تاریخ.....	۳۵
تلاش برای تقلب در تاریخ.....	۳۵
پاسخ به تقلب.....	۴۳
نقدهایی بر روش و منش بر یونانیان.....	۵۱
ایران، یونان و مقدونیه؛ دوست و دشمن کدامند؟.....	۵۷
مسأله یونانیان و مقدونیان.....	۶۲
شکست یونان و ایران از مقدونیه.....	۶۴
خیزش ققنوس.....	۶۷
اقتصاد و بازرگانی، عامل دیگر جنگ و اتحاد قدرت‌ها.....	۶۹
تاثیر اندیشه و فرهنگ ایرانی بر جهان غربی.....	۷۵
مسأله تاریخی یهودیان و زرتشت.....	۹۳
اوضاع، منش و باورهای مذهبی یونانیان و رومیان باستان.....	۱۱۳
ایران، پناهگاه نخبگان یونان.....	۱۱۸
اجرای سیاست پارسی در یونان.....	۱۲۱
آغاز چالش میان غرب و شرق.....	۱۳۵
طرز فکر رومی.....	۱۳۷
اوضاع امپراتوری روم.....	۱۴۲
میراث یونانیان در فلسفه و منطق، و انتقادات بر آن.....	۱۵۵
کاستی‌های اندیشه ارسطو.....	۱۵۵

۱۶۵چه کسی جهان دانش را از پیشرفتی بیشتر باز داشت؟
۱۶۸نظر به شرق: راه‌حل نهایی
۱۷۳اندیشه ایرانی از دوره باستان تا کنون
۱۷۷آیین زرتشت: نماد اندیشه و فلسفه کهن ایرانی
۱۸۷کیش مهر: کهن‌ترین دین فراگیر ایرانی
۱۹۵آیین زروانی: کوشش برای حل یک مسأله فلسفی
۲۰۰آیین مانی: تلاش برای برپایی دینی جهانی
۲۰۵آیین مزدک: جنبشی به سوی گسترش عدالت اجتماعی
۲۰۸سهروردی و حکمت اشراق
۲۱۴رازی
۲۱۷پورسینا
۲۲۰از عطار و فارابی تا ملاهادی سبزواری
۲۲۷پیوستگی روند تاثیر فرهنگ و تمدن ایرانی بر ملت‌های عرب
۲۳۵پیوستگی تاثیر جهان‌بینی ایرانی بر غرب
۲۳۹فازی، منطق شرقی
۲۴۳زاده
۲۴۶ارایه نظریه فازی
۲۴۸غربی یا شرقی، مرزها کجایند؟
۲۵۱منطق فازی چه می‌گوید؟
۲۵۴احتمالات یا فازی؟
۲۵۷شرق کهن، غرب مدرن
۲۵۸این همه درنگ، چرا؟
۲۷۴ایستادن روی پای خود بهتر است
۲۷۷سخن پایانی
۲۸۱منابع و مراجع
۲۸۹پیوست ۱: الفبای اوستایی (دین‌دبیره)
۲۹۱پیوست ۲: نام‌نامه
۲۹۷نمایه

مقدمه

هر کس که اندکی با تاریخ جهان آشنایی دارد، به خوبی می‌داند که فرهنگ و تمدن ایرانی حتی پیش از یکپارچگی و شکل‌گیری این کشور مورد هجوم و تاخت و تاز اقوام گوناگون قرار گرفته است و با یک حساب سرانگشتی می‌توان دریافت که بر ایران بیش از هر کشور دیگری، از جمله تمدن‌های کهن همچون مصر، چین و هند، جنگ تحمیل شده است.

تاریخ‌دانان و آشنایان به مسایل سیاسی، اغلب جغرافیا و جایگاه راهبردی ایران را زمینه‌ساز رخداد این حملات می‌دانند و این‌که ایران پل ارتباطی شرق و غرب بوده است را دلیل چشم‌داشت همسایگان به این کشور می‌خوانند؛ هرچند در یکی - دو سده گذشته وجود منابع طبیعی سرشار در این سرزمین، پای کشورهای دورتر را هم بدان باز کرده است.

اما همواره هنگام برشمردن دلایل حملات بیگانگان به ایران نکته مهمی که از آن غفلت می‌شود، خود مردم ایران و دانش و فرهنگی است که ایشان در درازای تاریخ آفریده‌اند. به‌گواه تاریخ، ایرانیان طی هزاران سال از پیشروان اندیشه، صنعت و هنر در جهان بوده‌اند و در چند برهه چند صد ساله دقیقاً برجسته‌ترین ملت جهان در این زمینه به‌شمار می‌آمده‌اند.

البته اگر چنین ادعایی را پذیرفته باشیم و بخواهیم دیگران نیز آن را بپذیرند، ناگزیر باید مستندات را برای اثبات آن ارایه کنیم و همچنین آثار و پیامدهای آن را در عصر حاضر برشمردیم؛ هرچند برای پژوهشگران و آگاهان تاریخ ایران و جهان چنان حجم عظیمی از اسناد و مدارک علمی و دانشگاهی درباره نقش مثبت و تاثیر گسترده اندیشه، فرهنگ و دانش ایرانی بر جهان، موجود است که دیگر این

مساله را یک گمانه یا ادعا نمی‌بینند و آن را واقعیت تاریخی می‌دانند. اما به‌عکس، جوانان امروزی که جهان پیرامونشان را بیشتر از طریق رسانه‌هایی مانند اینترنت، تلویزیون و مطبوعات عامه‌پسند می‌شناسند، به دلیل وجود انبوه سخنان در تضاد، و فقدان استنادات مثبت کافی، و البته تا حدودی عدم پیشرفت کشور در برخی از حوزه‌های صنعتی و فناوری‌های نوین، به‌سادگی نتیجه می‌گیرند که ادعای یاد شده بی‌پایه و اساس است و تمدن ایرانی در برابر دیگر تمدن‌ها هرگز توان عرض اندام نداشته است و حتی برخی تاریخ ایران را مملو از سنگدلی‌ها، نابخردی‌ها و خیانت‌های شاهان و شهروندان می‌دانند. تازه این در صورتی است که ایشان میل و رغبتی به چنین کاوشی در تاریخ داشته باشند.

پس ریشه چنین اختلاف و گسستی کجاست و چرا تا این اندازه میان بررسی‌های علمی و باورهای عمومی ناهمگونی وجود دارد؟

مخالفتان شکوهمندی فرهنگ کهن ایرانی در حقیقت عبارت «نقش ایرانیان در دانش، فرهنگ و تمدن بر میراث جهانی امروزی ما بزرگ و تاثیرگذار بزرگ بوده است» چند مخالف دارد: غیرایرانیانی که خود را رقیب ایران می‌پندارند و ایرانیانی که از ناآگاهی، خود را خرد و سرافکنده می‌بینند و یا به دلایل سیاسی و شاید گاه حسادت به غرب، این حقایق را انکار می‌کنند یا دست‌کم نسبت به آن خاموش می‌مانند.

رقیبان خارجی، دست‌کم در آن برهه از تاریخ که به رقابت با ایرانیان پرداخته‌اند، در چند چیز با یکدیگر اشتراک داشته و دارند: ترس از قدرتمندی ایران و نیاز به نمایش دشمنی با ایران برای تقویت اتحاد درونی و افزایش روحیه ناسیونالیستی درون ملت‌شان. اما از بابت درجه دستیابی و بهره‌مندی از تمدن و دانش روز می‌توان آنها را به دو دسته اصلی تقسیم کرد:

رقیبان خارجی توسعه‌یافته جهان غرب هستند که خود را وامدار و در ادامه فرهنگ یونان و سپس روم باستان می‌دانند و با توجه به تاریخ پرتنش ایران و اروپا، همواره ایران را تهدیدی برای توسعه فرهنگی و سیاسی غرب می‌پندارند و چند بزنگاه تاریخی، همچون پیروزی اسکندر مقدونی بر ایران را مایه افتخار و موجب ماندگاری تمدن مغرب‌زمین می‌خوانند. نخستین سطرهای شرح حال اسکندر مقدونی در دانشنامه‌های بزرگ غربی - همچون آکسفورد و لاروس - نشان می‌دهد که ایشان همچنان بزرگترین کار وی را پیروزی بر ایران می‌دانند.

البته این تفکر چند جای اشکال دارد: یکی این که چنان که مستندات تاریخی نشان می‌دهد، فرهنگ و تمدن یونانی، به جز در چند جنبه محدود - مانند اعتقاد به انبوه خدایان سنگدل یا نداشتن قباحت در نمایش بدن عریان و نیز برده‌داری صنعتی، و از همه مهم‌تر ترویج حس رقابت میان شهروندان به‌جای همیاری - بیشتر به فرهنگ و تمدن ایران باستان نزدیک بوده است، تا فرهنگ ادعایی غربیان امروز. همچنین از این واقعیت نباید غافل شد که بسیاری از عناصر افتخارآمیز موجود در فرهنگ، فلسفه و دین‌های یونانی و پیرو آن تاریخ غرب حتی تا به امروز، ریشه در اندیشه‌های ایرانی و دیگر ملل شرقی دارد.

گذشته از این، افتخارات و دست‌آوردهای ارزشمند یونانیان باستان که میراثی ارزشمند برای نوع بشر و به‌ویژه مایه مباهات مردمان این سرزمین است، چرا باید توسط دیگر کشورهای غربی - که اغلب پیشینه‌ای پانصد تا دو هزار ساله دارند - مصادره شود و به‌عنوان پیشینه‌ی ایشان قلمداد شود؟ آیا دسته‌بندی در یک تقسیم‌بندی قراردادی به نام «غرب» برای بهره‌مندی از هویت تاریخی این سرزمین کفایت می‌کند؟ آیا این کار جز تراشیدن ریشه و اعتبار برای خود است، بی‌آن که به‌واقع شرایط یا شایستگی‌اش را داشته باشند؟ و آیا این ملت‌هایی که چنین خود را وابسته و پیامد فرهنگ و اندیشه‌ی یونان باستان می‌دانند، حاضرند پلیدی‌ها و سرافکنده‌های ایشان را هم به‌عنوان بخشی از پیشینه‌ی خود بپذیرند؟

و باز گذشته از همه این‌ها، چنان که مستندات تاریخی نشان می‌دهد، دیدگاه خود یونانیان باستان با استنباط غربیان امروز از زنجیره‌ی اندیشه و تمدن در غرب، به‌روشنی متفاوت است. برای نمونه، بسیاری از ایشان می‌کوشند اسکندر مقدونی را در امتداد تفکر یونانی نشان دهند و پیروزی وی بر ایرانیان را موجب زنده ماندن تمدن فاخر و روح آزادی در غرب و جهان می‌خوانند و البته رومیان را نیز در امتداد ایشان. اما چنان که تاریخ نشان می‌دهد، خود یونانیان باستان مقدونیان را اقوامی نامتمدن و اسکندر مقدونی را فردی ناشایست و نامعقول می‌دانستند و از این رو اسکندر که رویای فتح شرق و غرب را از پدر به‌ارث برده بود، نخست ناچار شد پس از خونریزی‌ها و سنگدلی‌های بسیار و از بین بردن چند شهر بزرگ و متمدن یونانی، و تسخیر و سرکوب شورش‌های چندباره‌ی شهرهای دیگر، بخشی از یونانیان را وادار به همراهی خود در لشگرکشی به ایران کند؛ در حالی که بسیاری از یونانیان همچنان جانب ایران را نگاه می‌داشتند و برای آرمان‌های ایرانی

می‌جنگیدند. تاریخ ایران دوره اشکانیان و روش جنگی آنان با رومیان هم نشان می‌دهد که اگر غرور سرداران ایرانی سپاه داریوش سوم هخامنشی مانع از به‌کارگیری راهبرد جنگ و گریز یا پارتیزانی (اصطلاح برگرفته از روش جنگی کارآمد سواران کمان‌انداز و سبک‌اسلحه پارتی در برابر سربازان سنگین‌اسلحه رومی) - که سرداران یونانی سپاه ایران پیشنهاد کرده بودند - نمی‌شد، یا اگر آن بخت شگفت‌انگیز با اسکندر یار نبود و از جنگ گرانیک جان به‌در نمی‌برد، سرنوشت این رخداد و به‌تبع آن، تاریخ جهان به‌گونه‌ای دیگر رقم می‌خورد. نخستین کار رومیان تازه‌نفس نیز نبرد با میراث‌داران اسکندر بود و در این راه ایرانیان، یونانیان و مقدونیان را به یک چشم می‌نگریستند.

رقیبان خارجی توسعه نیافته

دسته دوم از ناسازگاران با فرهنگ و تمدن ایرانی، رقیبان توسعه‌نیافته هستند؛ به‌ویژه کسانی که خود را میراث‌دار امپراتوری‌های عرب (از سلسله خلفای عباسی گرفته تا شیوخ شهرهای پرزرق‌وبرق اما بی‌ریشه کرانه‌های دریای پارس) و ترک (از امپراتوران عثمانی تا هتل‌داران شهرهای تفریحی کناره‌های دریای مدیترانه) می‌دانند. ویژگی برجسته این امپراتوری‌ها حتی در زمان اوجشان این بوده که با ترفند شمشیر، سرزمین‌های آباد و متمدن دیگران را تصرف کنند و جمعیت خود را در آن ممالک افزایش دهند و امروزه حتی بر فرهنگ و دانش موجود در آنها نیز مدعی شوند. در این راه ایران‌زمین همواره از منابع در دسترس آنان بوده است. البته امروزه، با توجه به شرایط نوین جهانی، از ادعای آنان بر مرزهای کنونی ایران کاسته شده، اما با توجه به این‌که تمایل آنان به داشتن تاریخی پر از دانش‌آفرینی و فرهنگی درخشان، بیش از استعداد و داشته‌های واقعی ایشان است، در تصرف دست‌آوردهای ملل دیگر، به‌ویژه ملت‌های انقراض‌یافته یا ضعیف و سپس ایران می‌کوشند.

تلاش برای ضبط اندیشه‌ها یا انبوه اختراعات و فناوری‌های ریز و درشتی که ایرانیان پیشرو یا داری مکتب و سبک در آن بوده‌اند - از جمله حکمت، دین و آیین‌ها، هنر و موسیقی، معماری، مهندسی و پزشکی و نیز مصادره دانشمندان و فرهیختگانی همچون ابوریحان بیرونی، پورسینا، ابونصر فارابی، خوارزمی، مولوی بلخی و انبوهی دیگر از دانشمندان و فرهنگ‌آفرینان ایرانی - شاهد این مدعا است. نگارنده بر این باور است که آن ایران‌ترسی که در وجود فرهنگ‌های رقیب ایرانی وجود دارد، اگر به‌دلیل هراس از حمله نظامی ایران به ایشان است -

چنان‌که ایشان همین کار را بارها در هنگام نیرومندی خود و ضعف ایران یا دیگر ملل بر آنان فرود آورده‌اند - وحشتی بی‌پایه و اساس است و آن‌گونه که تاریخ نشان می‌دهد، ایران نیرومند میل به آفرینش هنر، گسترش اقتصاد و تولید داشته و همواره موجب ثبات و ایجاد موازنه در جهان شده است. اما اگر این ترس از رسوخ فرهنگ ایرانی به فرهنگ ایشان است، باید گفت هراس‌شان به‌جاست.

دسته سوم یا مخالفان داخلی، اغلب کسانی هستند که به‌دلیل رخوت علمی ناآگاهان داخلی و فرهنگی که در چند سده گذشته بر ایران چیره شده، و به‌عکس پیشرفتی که بیش‌و‌کم رقیبان ایران در زمینه‌های گوناگون داشته‌اند، از خود بیگانه گشته‌اند. برای نمونه، کسانی که پیشرفت علمی غرب را در این برهه می‌بینند و به‌عکس کشور خویش را تهی از آن می‌دانند و با ریشه‌های فرهنگ کهن خود نیز پیوند درستی ندارند، چنین استنتاج می‌کنند که لابد برتری علمی - صنعتی غرب بر شرق از آغاز پیدایش تمدن وجود داشته است؛ حتی در دیگر عرصه‌های حوزه تمدن، مانند فرهنگ و دولت، و به‌طبع ایران نیز فاقد آنها بوده است. خود بارها شاهد بوده‌ام که در زمینه واژه‌شناسی - که ساده‌ترین روش برای شناخت اوضاع فرهنگی و اجتماعی جهان باستان است - برخی خودباختگان یا ناآگاهان هنگام برخورد با واژه‌ای مشترک میان زبان‌های ایرانی و زبان‌های اروپایی یا حتی عربی و ترکی، با وجود مستندات کافی برای اثبات انتقال آن واژه (و به‌طبع فرهنگ یا فناوری نهفته در آن) از ایران به دیگر نقاط جهان، باز هم ساز انکار می‌نوازند.

شوربختانه بیشتر افراد این دسته، از روشن‌فکران کشور هستند. اگر گاه به ایشان تفاوت آنچه که عوام از تاریخ می‌دانند یا رسانه‌های جهانی از تاریخ ایران و جهان می‌نمایانند را با مستندات و مدارک تاریخی نشان دهید، در بهترین وضعیت خواهند گفت: «گیرم پدرت فاضل، از فضل پدر تو را چه حاصل؟!» و افتخارات نیاکانشان را ناچیز، بیهوده و بی‌تاثیر در اوضاع امروز می‌خوانند. پاسخ به این افراد دست‌کم به‌اندازه کتاب تاریخ در ترازوی مرحوم زرین‌کوب یا فلسفه تاریخ هگل باید مفصل باشد که آن هم شاید آنان را قانع نکند یا حتی بدتر، رقبتی را در ایشان برای آگاهی بیشتر برنینگیزاند. البته به باور نگارنده، داشتن روحیه انتقادی نسبت به خود و حتی افتخارات پیشینیان، موهبتی است برای ایرانیان که بسیاری ملت‌های دیگر، دست‌کم همسایگانمان، هنوز از آن بی‌بهره‌اند؛ هرچند که این موهبت هم‌اکنون دارد به‌زیان کشور تمام می‌شود.

مفهوم ایران و غرب در ادامه این پیشگفتار ضروری است دو مساله را روشن کنیم. یکی این که منظور از دو واژه *ایران* و *غرب* چیست و نیز حدود و ثغور این دو کدام است؟ در این کتاب مقصود ما از *ایران* گستره‌ای از جغرافیای زمین است که در یک بازه زمانی طولانی تحت تاثیر شدید فرهنگ و تمدن ایرانی قرار گرفته. بخشی از این جغرافیا از آغاز تا کنون درون مرزهای کشور ایران جای داشته و بخشی نیز روزگاری درون مرزهای ایران بوده و تا امروز به دلایل گوناگون از آن جدا شده است.

اما واژه *غرب* بیشتر به یک مفهوم فرهنگی و حوزه تمدنی اشاره دارد و گستره‌ای را نشان می‌دهد که اکنون فرهنگ غربی در آن جاری است؛ به‌ویژه سرزمین‌هایی که در اروپا جای دارند و در آنجا گونه‌ای ناسیونالیسم و ملی‌گرایی نیز دیده می‌شود. البته روشن است که در خود اروپا نیز گوناگونی‌های اندیشه و فرهنگ بسیار است و شکل‌گیری ناسیونالیسم و مرزبندی کشورها، جدا از تفاوت‌های نژادی، بر پایه این تنوع فرهنگی بوده است. اما هنگامی که از فرهنگ غربی سخن می‌گوییم، بیشتر به مشترکات و نکات برجسته آنها اشاره داریم.

نقش انکارناپذیر غرب در تولید و توسعه دانش، صنعت و هنر نکته مهمی که در هنگام تقابل دادن ایران و غرب نباید از آن غافل شد، این است که نقش اروپاییان در آفرینش و گسترش دانش، صنعت و هنر جهان، به‌ویژه در سه - چهار سده گذشته، بسیار بزرگ و درخشان بوده است و این تمدن شکوهمند - هرچند که به کمک سرمایه مادی برده‌داری و استعمار آغاز شده - مایه افتخار بشر است و همه جهانیان به خاطر بهره‌ای که از این دانش برده‌اند، وامدار آنان هستند و منکران این امر یا کینه‌ورزند و یا ناآگاه. اما از سوی دیگر این شکوهمندی نباید موجب فراموشی داشته‌ها و توانایی‌های ملل دیگر یا خودباختگی آنان شود؛ به‌ویژه برای شهروندان کشوری مانند ایران که در تاریخ فرهنگ و تمدن بشری نقشی درخشان داشته‌اند.

هدف از نگارش کتاب مساله دیگر این است که اساسا چرا باید چنین کتابی در مدح فرهنگ ایرانی نگاشته شود و چرا باید برای نمایش و یادآوری روزگاری که ایرانیان پیشتاز دانش و فرهنگ جهان بوده‌اند، کوشید؟ پاسخ به باور نگارنده چنین است:

۱- فرهنگ و تمدن ایرانی بخشی از واقعیت تاریخ جهان است و انکار یا انتصاب دست‌آوردهای آن به دیگر حوزه‌های تمدنی و فرهنگی خیانت است به تاریخ جهان؛ هرچند که نباید رخوت و برخی صفات غیرسازنده و غیرمسوولانه‌ای

را که امروزه در جامعه ایرانی روان است، نادیده گرفت.

۲- شناخت ایرانیان و دیگران از پیشینه مشترک و همانندی‌های فرهنگی و تاثیراتی که در طول تاریخ بر یکدیگر گذاشته‌اند، موجب کاهش اختلافات و سوءتفاهمات آنان می‌شود و جهانی آسوده‌تر را برای همه در پی می‌آورد. البته از آنجا که حجم بررسی‌های انجام‌شده در زمینه تاثیرات ایران بر غرب نسبت به تبلیغات انجام شده درباره تاثیرات غرب بر جهان ناچیز بوده، نگارنده نسبت به نگارش چنین کتابی احساس مسوولیت کرده است و گرنه پژوهش در تاثیر غرب بر ایران هم به نگارش کتابی قطور خواهد انجامید.

۳- بازشناسی تاریخ و پیشینه شکوهمند کشور به جوانان ایرانی بدین منظور نیست که آنان امروز هم به‌طور خودکار بزرگی گذشته را به ارث می‌برند؛ بلکه نشان می‌دهد که ایشان توانایی آن را دارند که بار دیگر و در صورت افزایش دانش و خرد خود به جایگاه والای نیاکانش دست یابند. این واقعیت (دست‌کم به باور نگارنده واقعیت است) باز هم یادآوری می‌شود که ایران توانمند، نه تنها به‌سود مردمان ایران است - که شایستگی جایگاهی بهتر از این را دارند - که بر خلاف تصور بسیاری از غربیان، موجب پیشرفت تمدن و صلح جهانی نیز خواهد شد؛ هرچند که از سهم ایشان از اقتصاد جهانی خواهد کاست.

۴- برخی می‌گویند غرب در دانش و فناوری به‌تکامل رسیده و شرق در دین و عرفان. فارغ از این که این سخن درست است یا نادرست، نگارنده بر این باور است که در آمیزش تمدن شرق و غرب، گونه‌های نوینی از دانش و فرهنگ پدید می‌آید که بی‌گمان برخی از آنها کارآمدتر از والدین خود خواهد بود.

در این نوشتار کوشش شده تا برای اثبات مسایل و ادعاهای طرح شده در بالا، دلایل و مستندات، تا جای ممکن از منابع موثق و از زبان غیرایرانیان، آورده شود. البته خود معترفم که انگیزه من برای نگارش این کتاب میهن‌دوستی بوده است، اما نسبت به تحریف واقعیات و خیال‌پردازی به‌نفع میهنم مقاومتی سخت‌گیرانه داشته‌ام. امیدوارم که خوانندگان ارجمند این ویژگی این اثر را تایید کنند و مرا از کاستی‌ها یا لغزش‌های احتمالی آن آگاه سازند.

در پایان، از آنجا که نگارنده آرمان خود از نگارش این کتاب را با این سخن رومان گیرشمن، ایران‌شناس نامدار روس‌تبار فرانسوی، بسیار همانند می‌بیند،

چند سطر از مقدمه وی بر کتاب *ایران از آغاز تا اسلام* را درج می‌کند:

«هیچ ایرانی، چه دانش‌آموخته دانشگاه و چه دهقان ساده - که اشعار فردوسی جاودان را شنیده - نیست که از تاریخ افتخارآمیز خود ناآگاه باشد. به هر روی، من بدانان نمی‌اندیشم. خشنودی من آن‌گاه کامل و آرمان من آن‌زمان برآورده خواهد شد که این کتاب در دست جوانان ایرانی، که مایه امیدواری هستند و چشم آینده کشور بدانان روشن است، بیفتد. امید است جوانان درباره گذشته میهن خود بیندیشند، و قلب آنان از غرور خدمات نیاکان خود ببالد، اما همچنین بخواهند که ایران در میان اقوام جهان همان وظیفه‌ای را که پیشتر ایفا می‌کرده، انجام دهد. اقوام کهن که به اوج قدرت رسیدند، بسیاریند، اما از بیشتر آنان جز خاطره‌ای، آن هم گاه مبهم، که بیل و کلنگ باستان‌شناسان می‌کوشد آن را به یاد آورد، چه باقی مانده است؟ تنها ایران، بی‌اعتنا به قرن‌ها و هزاره‌ها، مانند صخره‌ای صما بریاست.

امیدوارم که خواندن صفحات تاریخ گذشته این کشور در جوانان حس میهن‌پرستی را برانگیزاند، اما نه میهن‌پرستی تعصب‌آلود؛ بلکه میهن‌پرستی همراه سعه صدر، بلندی همت و اغماض، چنان‌که در نوشته‌هایی که از داریوش (بزرگ) بر جای مانده، می‌توان دریافت. همچنین آرزومندم آنان آثار و بناهای تاریخی را، که شواهد گذشته هستند دوست بدارند و از این میراث خویش دفاع کنند.»^۱

سیاسگزاری و سرانجام بر خود لازم می‌دانم از پرشمار کسانی که در طول هفت سال پژوهش و نگارش این کتاب مرا یاری داده‌اند، قدردانی کنم؛ به‌ویژه استاد ارجمند آقای دکتر مرتضی فرهادی که با شکیبایی بسیار راهنمایی‌های ارزشمندشان را از من دریغ نداشتند و نیز از آقای مجتبی صفی‌پور رشوانلو که در ترجمه انگلیسی مقدمه این کتاب مرا یاری رسانیدند. همچنین از انتشارات فروهر، و مدیر کاردان آن آقای بهنام مبارکه، برای انتشار این کتاب سپاسگزارم.

امیرشهاب شاهمیری

پاییز ۱۳۹۵
amir@shahmiri.ir

^۱ رومان گیرشمن، *ایران از آغاز تا اسلام*، ص سیزده و چهارده.

سخن پایانی

در حالی که بسیاری از نویسندگان پژوهش‌محور و معتبر غربی که دور از غرض‌ورزی به تاریخ ایران باستان و روابط آن با یونان و روم پرداخته‌اند، نظر بر منش نیک ایرانیان داشته‌اند، و ده‌ها کتاب از ایشان در همین نوشتار معرفی شده است، اما چیزی که امروزه سیاستمداران و ارباب رسانه‌های غربی می‌خواهند و می‌نمایند، یکسره وارونه است. آنها اغلب رفتارهای غیرمسوولانه چند سیاستمدار تازه به تاریخ رسیده را دست‌مایه می‌کنند و فرهنگ و تمدنی چنددهزار ساله را تحقیر می‌کنند.

شاید گمان کنید که دروغ یا لاف بودن آن داستان‌هایی که رسانه‌های غربی به خورد مردمان جهان می‌دهد، به‌سادگی قابل اثبات است و مخاطبان آنها با مراجعه ساده به مراجع معتبر، حقیقت را در خواهند یافت. البته همین‌طور است، اما حقیقت تلخ آن است که نسبت مردمان آگاه و پژوهشگر، بر افراد ساده‌باور و تنبل در تحقیق و تفحص، در سراسر جهان چشمگیر نیست.

امروزه اگر از بسیاری از شهروندان سراسر جهان از تاریخ یا منش ایرانیان باستان و اکنون بپرسید، حتی به نوشته‌های نویسندگان قدیم و جدید غربی، مانند هرودوت، پلوتارخ، توکودید، گزنفون، پروکوپئوس، ویل دورانت، کوربن و ... استناد نمی‌کنند؛ هرچند که همین نوشته‌ها نیز تهی از حب‌وبغض و جانبداری نیستند و به‌قول هنینگ همه گزارش‌های یونانی، آگاهانه و ناآگاهانه، جانبدارانه نگاشته شده‌اند.¹ اما باز هم بسیاری کسان که گاه انصاف به‌خرج داده و جنبه‌های مثبت فرهنگ و تمدن ایرانی را برشمرده‌اند یا به نکات منفی اندیشه و تمدن یونانی و

¹ Walter Bruno Henning, *Zoroaster: Politician or Witch-doctor?*, p. 42.

رومی و غربی نیز اشاره کرده‌اند. بسیاری از شروندان غربی امروزه دچار غرور و اعتماد به نفسی نابه‌جا هستند، چنان‌که می‌پندارند و ادعا می‌کنند هرآنچه خوبی در جهان است از آن ایشان است و هرآنچه تباهی‌ست بر گردن ایرانیان و دیگر شرقیان، بی‌آن‌که به خود زحمت دهند و به ساده‌ترین منابع دست‌اول نوشته شده به‌دست خود غربیان نظر بیفکنند؛ چه رسد به این‌که از آنها انتظار داشته باشیم به متون کهن یا جدید ایرانی، مانند مجموعه اوستا یا اثر ارزشمند و سنگین امیرمهدی بدیع مراجعه کنند.

در عوض، شهروندان عادی کشورهای غربی و به‌تبع دیگر کشورها و حتی شوربختانه گاه ایرانیان، اغلب به همان فرآورده‌های صنعت سینمای تاریخی غرب - که سهل‌الوصول، سرگرم‌کننده و پرورش‌دهنده قوه تخیل، اما متأسفانه اغلب دور از حقیقت است - استناد خواهند کرد که البته سخت به‌زیان ایرانیان است و همین پیش‌زمینه فکری، بر کنش و واکنش ایشان با ایرانیان امروز تاثیر خواهد گذاشت. تولیدکنندگان محتوای غربی که این‌گونه سنگدلانه بر تاریخ و فرهنگ ایران و شرق می‌تازند، شاید امروز تنها به این می‌اندیشند که تمدنی که با ایشان سازگاری کامل ندارد را هر چه بیشتر رسوا نشان دهند، اما این کار تاثیری زیانبار خواهد داشت و در حقیقت دشمنی را برای خود می‌تراشند که همان‌گونه که در مقدمه نیز گفته شد، در عمل وجود ندارد و ایرانیان در بدترین صورت، تنها رقیبی سخت برای آنان خواهند بود.

با این همه، این‌که ایرانیان به این امید بنشینند که سرانجام غربیان خود واقعیت را در خواهند یافت و ارج ایرانیان را نگاه خواهند داشت، بیهوده است. این گره تنها به‌دست خود ایرانیان باز می‌شود. اگر ایرانیان جایگاه خود در جهان را ناعادلانه می‌بینند و تمایل دارند به جایگاهی که خود را شایسته آن می‌دانند، دست یابند، لازم است نخست کوشش خود را در ارتقای فرهنگ و گسترش دانش دوچندان کنند و سپس در بازنمایی دست‌آوردهای خود و نیاکانشان بکوشند؛ البته به‌روشی مبتنی بر خرد، راستی و دوستی؛ چیزی که نگارنده بدان سخت باورمند است و همین باور نیروی نگارش این کتاب را به وی داده است.

گذشته از این، ایران نیز همچون هر کشور و ملت دیگری (شاید اندکی کمتر از میانگین آنها)، بر دفتر تاریخ خود برگ‌هایی شرم‌آور و رسواکننده دارد که نباید و نمی‌توان آنها را انکار یا پنهان کرد؛ بلکه باید از آنها برای ساختن کشور و جهانی

پیشرفته، مقتدر و صلح‌طلب، پند گرفت. شمار این برگ‌های شرم‌آور، که به‌واسطه کارهای شاهان و حاکمان یا توده مردم نگاشته شده، متأسفانه در چند سده گذشته رو به افزایش گذاشته و می‌توان گفت که رفتار فرهنگی ایرانیان امروز تناسب درستی با رفتار نیاکانشان ندارد.

بررسی چند و چون و علت این امر، نگارش کتاب پربرگ دیگری را می‌طلبد، اما به باور نگارنده، برای بهبود این زخم و رخوت ناشی از آن که جامعه ایرانی را از آن پویایی که نیاز و در توان دارد، دور ساخته، نخست باید به بازشناسی فرهنگ و تمدن راستین ایرانی به جوانان این مرز و بوم پرداخت (کاری که نگارنده در این کتاب بدان کوشیده است) و سپس باید روشن و باور کرد که آن مشکل وجود دارد تا سرانجام دلایل رخداد و راه‌های درمان آن شناخته شود. این‌ها همه تنها با اندیشه و کار خود ایرانیان به انجام خواهد رسید.

منابع و مراجع

- The American Cyclopaedia: Popular Dictionary of General Knowledge*. Edited by George Ripley and Charles A. Dana, 2nd Edition, New York: D. Appleton and Company, Vol. 16, 1879.
- Banu Musa bin Shakir. *The Book of Ingenious Devices (Kitab al-Hiyal)*. Translated and annotated by Donald R. Hill, D. Reidel Publishing Company, Holland, 1979.
- Blenkinsopp, Joseph. *The Pentateuch: An Introduction to the First Five Books of the Bible*. New York: Doubleday, 1992.
- Brubacher, John Seiler. *On the Philosophy of Higher Education*. (Jossey Bass Higher & Adult Education Series), San-Francisco: Jossey-Bass Inc., 1982.
- Brucker, Johann Jacob. *The History of Philosophy from the Earliest Times to the Beginning of the Present Century*. Translated by William Enfield, Printed for J. Johanson, 1791.
- Durant, William James. *The Story of Philosophy: The Lives and Opinions of the Greater Philosophers. Time Incorporated*, 1962.
- Erdmann, Johann Eduard. *History of Philosophy, Vol. I: Ancient and Medieval Philosophy*. Translated by Williston S. Hough, (London: Swan Sonnenschein & Co., 1890), p. 33.
- Ernest Renan. *The History of the Origins of Christianity (Book VII: Marcus-Aurelius)*. London: Mathieson & Company: 1890.
- Henning, Walter Bruno. *Zoroaster: Politician or Witch-doctor?*. Oxford University Press, London: Geoffrey Cumberlege, 1951.
- Hesk, Jon. *Sophocles: Ajax*. Bristol Classical Press, 2004.
- Kosko, Bart. "Fuzzyness vs. Probability", *International Journal of General Systems*, Vol. 17., 1990, pp. 211-240.
- Kyrou, Alexandros Kosmas. "Who Are The Macedonians?", *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 14, No. 2, 1996.
- Lamb, Harold Albert. *Cyrus the Great*. New York: Doubleday & Co. Publisher, 1960.
- Pindarus, *Pindar's Odes*. Translated by Roy Arthur Swanson, The Bobbs-Merrill Co. Inc., 1974.
- Poulton, Ough. *Who Are The Macedonians?*. C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd. London, 1995.
- Prideaux, Humphrey. *The old and New Testament Connected in the History of the Jews and Neighboring Nations: From the Declension of the Kingdom of Israel and Judah to the Time of Christ*. Clarendon University, 1820
- Whitney, William Dwight. *Oriental and Linguistic Studies: The Veda. The Avesta. The Science of Language*. New York: Scribner, Armstrong, and Co. 1873.
- Zadeh, L. A. "Fuzzy sets", *Information and Control*, 1965, pp. 353-338.
- Zadeh, L. A. "Outline of a new approach to the analysis of complex systems and decision process", *IEEE Transactions on Systems Man and Cybernetics*, Vol. 3, No. 1, 1973, pp. 28,29.

- *ردا و برافنامه*. ترجمه رحیم عفیفی، تهران: توس، چاپ سوم، ۱۳۹۱.
- *انجیل عیسی مسیح*. ترجمه هزاره نو، انتشارات ایلام، ۲۰۰۵.
- *خرده اوستا*. تفسیر و تالیف ابراهیم پورداود، بمبئی: انجمن زرتشتیان ایرانی، چاپ دوم، ۱۳۱۰.
- *زند و هومن یسن*. ترجمه و شرح: صادق هدایت، تهران: امیرکبیر، چاپ سوم، ۱۳۴۲.
- *کتاب مقدس*، ترجمه مژده برای عصر جدید، ۲۰۱۴.
- *گات‌ها*. کهن‌ترین بخش *اوستا*، تفسیر و تالیف ابراهیم پورداود، تهران: اساطیر، چاپ دوم ۱۳۸۴.
- *مینوی خرد*. ترجمه احمد تفضلی، تهران: توس، ۱۳۸۰.
- *یشت‌ها*. تفسیر و تالیف ابراهیم پورداود، جلد دوم، تهران: اساطیر، ۱۳۷۷.
- آدمیت، فریدون. *تاریخ فکر از سومر تا یونان و روم*. تهران: روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۶.
- آربری، آرتور جان (ویراستار). *میراث ایران*. ترجمه احمد بیرشک، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ یکم، ۱۳۸۴.
- آموزگار، ژاله و تفضلی، احمد. *اسطوره زندگی زرتشت*، تهران: چشمه، چاپ ششم، ۱۳۸۴.
- آموزگار، ژاله. *تاریخ اساطیری ایران*. تهران: سمت، چاپ دوم، ۱۳۷۶.
- ابن خلدون، عبدالرحمن. *المقدمه*. ضبط المتن و وضع الحواشی والفهارس من خلیل شحاده، بیروت: دارالفکر، ۱۴۲۱.
- ابوالقاسمی، محسن. *دین‌ها و کیش‌های ایرانی در دوران باستان (گزیده ملل و نحل محمد بن عبدالکریم شهرستانی*. تهران: نشر هیرمند، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- اپستاین، ایزیدور. *یهودیت: بررسی تاریخی*. ترجمه بهزاد سالکی، تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
- ارسطو، *اصول حکومت آتن*. ترجمه و تحشیه باستانی پاریزی با مقدمه غلامحسین صدیقی، تهران: کتاب‌های جیبی، امیرکبیر، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.
- ارسطو، *در آسمان*. ترجمه اسماعیل سعادت، تهران: هرمس، ۱۳۷۹.
- ارسطو، *سیاست*. ترجمه حمید عنایت، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۸۶.
- ارسطو، *متافیزیک*. ترجمه شرف‌الدین خراسانی، تهران: حکمت، ۱۳۸۵.
- استراترن، پل. *آشنایی با ارسطو*. ترجمه شهرام حمزه‌ای، تهران: مرکز، ۱۳۸۰.
- استراترن، پل. *آشنایی با افلاطون*. ترجمه مسعود علیا، تهران: مرکز، ۱۳۷۹.
- استراترن، پل. *آشنایی با سقراط*. ترجمه علی جوادزاده، تهران: مرکز، ۱۳۷۹.
- استراترن، پل. *آشنایی با نیچه*. ترجمه مهرداد جامعی ندوشن، تهران: مرکز، چاپ پنجم، ۱۳۸۷.
- اسماعیل پور، ابوالقاسم. *اسطوره آفرینش در آیین مانی*. تهران: انتشارات کاروان، چاپ سوم، ۱۳۸۵.
- افلاطون، *پنج رساله: شجاعت، دوستی، ایون، پروتاگوراس و مهمانی*. ترجمه محمود صانعی، تهران: هرمس، چاپ چهارم، ۱۳۸۲.
- افلاکی عارفی، شمس‌الدین احمد. *مناقب‌العارفین*. به کوشش تحسین یازیجی، تهران: دنیای کتاب، چاپ دوم، ۱۳۶۲.
- اقبال لاهوری، محمد. *سیر فلسفه در ایران*. ترجمه ا.ح. آریان پور، تهران: نگاه، ۱۳۸۰.
- اورلیوس، مارکوس. *تاملات*. ترجمه عرفان ثابتی، انتشارات ققنوس، چاپ یکم، ۱۳۸۴.
- اوشیدری، جهانگیر. *دانشنامه مزدیسنا*. تهران: مرکز، چاپ سوم، ۱۳۸۳.
- بدیع، امیرمهدی. *یونانیان و بربرها: روی دیگر تاریخ، جلد یکم: روی دیگر تاریخ*. ترجمه احمد آرام، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ یکم، ۱۳۴۳.

- بدیع، امیرمهدی. *یونانیان و بربرها: روی دیگر تاریخ، جلد دوم: دو جهان مکمل یکدیگر*. ترجمه ع. روح‌بخشان، تهران: توس، چاپ سوم، ۱۳۸۷.
- بدیع، امیرمهدی. *یونانیان و بربرها: روی دیگر تاریخ، جلد سوم: شوش در برابر آتن*. ترجمه قاسم صنعوی، تهران: توس، چاپ سوم، ۱۳۸۷.
- بدیع، امیرمهدی. *یونانیان و بربرها: روی دیگر تاریخ، جلد ششم: از اسکندر تا مهرداد*. دفتر یکم: از تهاجم مقدونی تا مرگ اسکندر، ترجمه قاسم صنعوی، تهران: توس، چاپ سوم، ۱۳۸۷.
- بدیع، امیرمهدی. *یونانیان و بربرها: روی دیگر تاریخ، جلد ششم: از اسکندر تا مهرداد*. دفتر پنجم: مهرداد اویاتور یا طغیان آسیا، ترجمه قاسم صنعوی، تهران: توس، چاپ سوم، ۱۳۸۷.
- بدیعی، نادره. *فرهنگ واژه‌های فارسی در زبان اویغوری چین*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۷۷.
- براون، ادوارد. *یک سال در میان ایرانیان*. ترجمه مانی صالحی علامه، تهران: اختران، ۱۳۷۸.
- بربریان، مانوئل (مانوگ مانوگیان). *جستاری در پیشینه دانش کیهان و زمین در ایران‌ویج*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۷۶.
- بریه، امیل. *تاریخ فلسفه: دوره یونانی*. ترجمه مراد داودی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، چاپ دوم، ۱۳۷۴.
- بنگسون، هرمان. *یونانیان و پارسیان*. ترجمه تیمور قادری، تهران: مهتاب، ۱۳۸۸.
- بنونیست، امیل. *دین‌های ایرانی بر پایه متن‌های معتبر یونانی*. ترجمه بهمن سرکاراتی، تهران: قطره، چاپ سوم، ۱۳۷۷.
- بهار، مهرداد. *از اسطوره تا تاریخ*. تهران: چشمه، چاپ چهارم، ۱۳۸۴.
- بهرامی، احسان. *فرهنگ واژه‌های اوستا*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۶۹.
- بهمنش، احمد. *تاریخ یونان قدیم، (جلد یکم: از آغاز تا جنگ پلوپونز)*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
- بیرونی، ابوریحان. *آثارالباقیه*. ترجمه اکبر داناسرشت، موسسه تهران: امیرکبیر، چاپ پنجم، ۱۳۸۶.
- بیومی مدکور، ابراهیم. *درباره فلسفه اسلامی، روش و تطبیق آن*. ترجمه عبدالمحمد آیتی، چاپ یکم، تهران: نگاه، ۱۳۸۷.
- پالکین، ریچارد و استرول، آروم. *کلیات فلسفه*. ترجمه دکتر سیدجلال‌الدین مجتوبی، تهران: حکمت، ۱۳۷۶.
- پانوسی، استفان. *تاثیر فرهنگ و جهان‌بینی ایرانی بر افلاطون*. تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، چاپ دوم، ۱۳۸۱.
- پروکوپوس، تاریخ سری. ترجمه فریدون مجلسی، تهران: توس، چاپ یکم، ۱۳۸۸.
- پروکوپوس، جنگ‌های ایران و روم. ترجمه محمد سعیدی، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ چهارم، ۱۳۸۲.
- پلوتارخ، ایرانیان و یونانیان به روایت پلوتارخ. ترجمه احمد کسروی، تهران: جامی، ۱۳۸۰.
- پورسینا، رساله‌الطیر. شرح عمر بن سهلان ساوی، بااحتمام محمدحسین اکبری، تهران: الزهراء، چاپ یکم، ۱۳۷۰.
- پیرنیا، حسن (مشیرالدوله). *ایران باستانی*. تهران: دنیای کتاب، ۱۳۶۲.
- تاناکا، کازو. *مقدمه‌ای بر منطق فازی برای کاربردهای عملی*. ترجمه علی وحیدیان کامیاد و حامد رضا طارقیان، مشهد: دانشگاه فردوسی، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.
- توکودیدس، تاریخ جنگ پلوپونزی. ترجمه محمدحسن لطفی، تهران: خوارزمی، چاپ یکم، ۱۳۷۷.
- توینبی، آرنولد ژوزف. *جنگ و تمدن*. ترجمه خسرو رضایی، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ یکم، ۱۳۷۳.
- ثاقب‌فر، مرتضی. *شاهنامه فردوسی و فلسفه تاریخ ایران*. تهران: قطره و معین، چاپ یکم، ۱۳۷۷.

- ثلاثی، محسن. *جهان ایرانی و ایران جهانی*. تهران: مرکز، ۱۳۸۰.
- جاماسب جی، دستور منوچهر جی جاماسب آسانا (گردآورنده)، *متن‌های پهلوی*. پژوهش: سعید عریان، تهران: علمی، چاپ یکم، ۱۳۹۱.
- جفری، آرتور. *واژه‌های دخیل در قرآن مجید*. ترجمه فریدون بدره‌ای، تهران: توس، ۱۳۷۲.
- جلالی مقدم، مسعود. *آیین زروانی، مکتب فلسفی - عرفانی زرتشتی بر مبنای اصالت زمان*. تهران: تهران: امیرکبیر، چاپ یکم، ۱۳۸۴.
- جنیدی، فریدون. *زندگی و مهاجرت آریاییان بر پایه گفتارهای ایرانی*. تهران: بلخ، چاپ سوم، ۱۳۸۵.
- جنیدی، فریدون (گردآورنده). *نامه فرهنگ ایران*. دفتر دوم، تهران: بنیاد نیشابور، چاپ یکم، ۱۳۶۵.
- جنیدی، فریدون (گردآورنده). *نامه فرهنگ ایران*. دفتر سوم، تهران: بنیاد نیشابور، چاپ یکم، ۱۳۶۸.
- حلی، علی‌اصغر. *تاریخ فلاسفه ایرانی از آغاز تا امروز*. تهران: زوار، ۱۳۸۵.
- خاتمی، حمیدرضا و رنجبر، محمد. *مبانی مدل‌سازی فازی*. جلد اول: جبر فازی، کرمان: دانشگاه شهید باهنر، چاپ یکم، ۱۳۸۷.
- خرم‌شاهی، بهاء‌الدین. *قرآن پژوهی*. تهران: مشرق، ۱۳۷۲.
- خیامی، عمر بن ابراهیم. *دانشنامه خیامی*. به‌اهتمام رحیم رضازاده ملک، تهران: علم و هنر، ۱۳۷۷.
- داروین، چارلز. *منشأ انواع*. ترجمه نورالدین فرهیخته، (تهران: نگارستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۹).
- دانته آلیگیری، کمدی‌الهی. *ترجمه شجاع‌الدین شفا*، تهران: موسسه چاپ و انتشارات امیرکبیر، چاپ سوم، ۱۳۴۷.
- داندامایف، محمد عبدالغدیروویچ. *تاریخ سیاسی هخامنشی*. ترجمه فرید جواهر کلام، تهران: فرزانه روز، چاپ یکم، ۱۳۸۹.
- دورانت، ویلیام جیمز و آریل. *تاریخ تمدن (جلد یکم: مشرق‌زمین، گاهواره تمدن)*. ویراسته دوم، ترجمه احمد آرام، ع. پاشایی و امیرحسین آریان‌پور، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۲.
- دورانت، ویلیام جیمز و آریل. *تاریخ تمدن (جلد دوم: یونان باستان)*. ویراسته دوم، ترجمه امیرحسین آریان‌پور، فتح‌الله مجتبیایی و هوشنگ پیرنظر، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۲.
- دورانت، ویلیام جیمز و آریل. *تاریخ تمدن (جلد سوم: قیصر و مسیح)*. ویراسته دوم، ترجمه احمد آرام، ع. پاشایی و امیرحسین آریان‌پور، تهران: انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۷۲.
- دورانت، ویلیام جیمز و آریل. *درس‌های تاریخ*. ترجمه محسن خادم، تهران: ققنوس، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.
- دولت‌آبادی، هوشنگ. *جای پای زروان، خدای بخت و تقدیر*. تهران: تهران: نی، چاپ یکم، ۱۳۷۹.
- دیاکونوف، میخائیل میخائیلوویچ. *تاریخ ایران باستان*. ترجمه روحی ارباب، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ دوم، ۱۳۸۰.
- راسل، برتراند. *عرفان و منطق*. ترجمه نجف دریابندری، تهران: ناهید، ۱۳۸۶.
- راسل، برتراند. *مسائل فلسفه*. ترجمه منوچهر بزرگمهر، تهران: خوارزمی، چاپ پنجم، ۱۳۹۰.
- راشد محصل، حسینعلی. *دو فیلسوف شرق و غرب: صدرالمتهلین و اینشتین*. با مقدمه حسین نصر، تهران: موسسه اطلاعات، چاپ پنجم، ۱۳۹۰.
- راهگانی، روح‌انگیز. *تاریخ نمایش، تئاتر و اسطوره در عهد باستان*. تهران: قطره، چاپ یکم، ۱۳۸۸.
- رضی، هاشم. *تاریخ مطالعات دین‌های ایرانی*. تهران: بهجت، ۱۳۷۱.
- رومر، کورنلیا و گئینون، لدویگ. *بازمانده‌های زندگی مانی*. ترجمه امیرحسین شالچی، تهران: آتیه، چاپ یکم، ۱۳۸۷.
- رونان، کالین آلیستر. *تاریخ علم کمبریج*. ترجمه حسن افشار، تهران: مرکز، چاپ ششم، ۱۳۶۶.

- زرین کوب، عبدالحسین. *ارسطو و فن شعر*. تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۷.
- زرین کوب، عبدالحسین. *تاریخ در ترازو*. تهران: امیرکبیر، چاپ هفتم، ۱۳۸۱.
- زرین کوب، عبدالحسین. *دو قرن سکوت*. تهران: شرکت افست، ۲۵۳۶.
- زرین کوب، عبدالحسین. *روزگاران تاریخ ایران از آغاز تا سقوط سلطنت پهلوی*. تهران: سخن، چاپ یکم، ۱۳۷۸.
- ژیلسون، اتین. *تاریخ فلسفه مسیحی در قرون وسطا*. ترجمه رضا گندمی نصرآبادی، تهران: دانشگاه ادیان و مذاهب، چاپ یکم، ۱۳۸۹.
- سپهتمان (اذکایی)، پرویز. *حکیم رازی: حکمت طبیعی و نظام فلسفی محمد بن زکریای صیرفی*. تهران: طرح نو، چاپ دوم، ۱۳۸۴.
- سجادی، سید منصور. *قنات (کاریز): تاریخچه، ساختمان و چگونگی گسترش آن در جهان*. تهران: انجمن فرهنگی ایتالیا، ۱۳۶۱.
- سجادی، محمدعلی. *واژه‌های ایرانی در زبان انگلیسی*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۷۴.
- سعید، ادوارد ودیع. *اسلام سانه‌ها*، ترجمه اکبر افسری. تهران: توس، چاپ یکم، ۱۳۷۹.
- سعید، ادوارد ودیع. *شرق‌شناسی*. ترجمه عبدالرحیم گواهی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۸۳.
- سهروردی، شهاب‌الدین یحیی. *حکمه‌الشراف*. ترجمه و شرح سیدجعفر سجادی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.
- سهروردی، شهاب‌الدین یحیی. *روزی با جماعت صوفیان*. به تصحیح حسین مفید، تهران: مولی، چاپ دوم، ۱۳۸۲.
- سهروردی، شهاب‌الدین یحیی. *مجموعه مصنفات شیخ اشراق*. به تصحیح و تحشیه و مقدمه سیدحسین نصر، جلد سوم، چاپ دوم، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۷۲.
- رزاقی شانی، علی. *ابومحمد غزالی*. تهران: تیرگان، چاپ یکم: ۱۳۸۸.
- رضا، عنایت‌الله. *آذربایجان و ازان (آلبانیای قفقاز)*. تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، چاپ یکم: ۱۳۷۲.
- شفا، شجاع‌الدین. *ایران در اسپانیای مسلمان*. ترجمه مهدی سمسار، تهران: گستره، چاپ یکم، ۱۳۸۵.
- شوالیه، ژان ژاک. *آثار بزرگ سیاسی از ماکیاولی تا هیتلر*. ترجمه لیلا سازگار، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، چاپ یکم، ۱۳۷۲.
- شوان، فریتیوف. *اسلام و حکمت خالده*. ترجمه فروزان راسخی، تهران: هرمس / مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها، چاپ یکم، ۱۳۸۳.
- شایگان، داریوش، پنج اقلیم حضور. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۹۳.
- شهیدی مازندرانی، حسین (بیژن)، *فرهنگ شاهنامه، نام کسان و جای‌ها*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۷۷.
- شیخ، سعید. *فرهنگ اصطلاحات فلسفه اسلامی*. ترجمه سعید رحیمیان، تهران: مرکز، ۱۳۹۰.
- شیرازی، صدرالدین. *رساله حدوث عالم (کتاب آفرینش جهان)*. ترجمه و تصحیح محمد خواجوی، تهران: مولی، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- شیرازی، صدرالدین. *رساله سه اصل*. تصحیح و مقدمه محمد خواجوی، تهران: مولی، چاپ نخست، ۱۳۷۶.
- طباطبایی، صالح. *ابن‌هیثم*. تهران: روزنه، چاپ یکم، ۱۳۷۸.
- عالم، عبدالرحمن. *فلسفه سیاسی غرب عصر جدید و سده نوزدهم*. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ پنجم، ۱۳۸۱.
- عطار نیشابوری، محمد بن ابراهیم. *منطق‌الطیر*. به تصحیح محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران: سخن، چاپ یکم، ۱۳۸۹.
- علی‌اف، اقرار. *تاریخ آتوریاتکان*. ترجمه شادمان یوسف، تهران: بلخ، چاپ نخست، ۱۳۷۸.

- علی‌یاری، محمد (گردآوری). *یادمان مراسم نکوداشت پروفیسور لطفی علی‌عسگرزاده*. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۴.
- غزالی، ابوحامد محمد بن محمد. *با غزالی تا بهشت تلخیص و بازنویسی المنتقد من‌الظلال و الموصل الی ذی‌العزه و الجلال*. به کوشش غلامرضا جمشیدنژاد اول، تهران: میراثبان، ۱۳۸۵.
- فارابی، ابونصر. *رسایل فلسفی فارابی*. ترجمه سعید رحیمیان، علمی و فرهنگی، چاپ یکم، ۱۳۸۷.
- فرامرزی قراملکی، احمد. *تاثیر تاریخی ابن‌سینا در توسعه دانش منطق*. مجموعه مقالات همایش بین‌المللی ابن‌سینا، همدان، ۱۳۸۳.
- فرای، ریچارد نلسون. *عصر زرین فرهنگ ایران*. ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران: سروش، چاپ چهارم، ۱۳۸۸.
- فرای، ریچارد نلسون. *میراث باستانی ایران*. ترجمه مسعود رجب‌نیا، شرکت تهران: علمی و فرهنگی، چاپ هشتم، ۱۳۸۶.
- فرخ مرد بهرامان. *مادیان هزار دادستان (هزار رای حقوقی)*. پژوهش سعید عربان، تهران: علمی، چاپ یکم، ۱۳۹۱.
- فرشاد، مهدی. *تاریخ مهندسی در ایران*. تهران: بلخ، چاپ سوم، ۱۳۷۶.
- فرشاد، مهدی. *عرفان ایرانی و جهان‌بینی سیستمی*. تهران: بلخ، چاپ یکم، ۱۳۶۶.
- فرنخ دادگی. *بندهش، گزارنده مهرداد بهار*. تهران: توس، چاپ چهارم، ۱۳۹۰.
- مرتضی فرهادی. *انسان‌شناسی یاریگری*. تهران: ثالث، چاپ یکم، ۱۳۸۸.
- فروید، زیگموند. *موسی و یکتاپرستی*. ترجمه صالح نجفی، تهران: رخ‌داد نو، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- فره‌وشی، بهرام. *جهان فروری: بخشی از فرهنگ ایران کهن*. تهران: فروهر، چاپ سوم، ۱۳۸۸.
- قربانی ابوالقاسم، و شیخان، محمدعلی. *بوزجانی نامه*. تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ یکم، ۱۳۷۱.
- کاپلستون، فردریک. *تاریخ فلسفه، (جلد یکم: یونان و روم)*. ترجمه سید جلال‌الدین مجتوبی، تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران / علمی و فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۸۸.
- کارتالوپولس، استامانیوس. *منطق فازی و شبکه‌های عصبی، مفاهیم و کاربردها*. ترجمه محمود جورابیان و رحمت‌الله هوشمن، اهواز: دانشگاه شهید چمران، ۱۳۸۱.
- کارناپ، رودلف. *مقدمه‌ای بر فلسفه علم*. ترجمه یوسف عقیقی، تهران: نیلوفر، ۱۳۷۳.
- کاسکو، بارت. *تفکر فازی*. ترجمه علی غفاری، عادل مقصودپور، علیرضا پورممتاز و جمشید قسیم، تهران: دانشگاه خواجه نصیر طوسی، ۱۳۸۴.
- فرانک کلوز، فیزیک نرات. *ترجمه فیروز آرش، تهران: فرهنگ معاصر، چاپ یکم: ۱۳۸۷*.
- قورچیان، نادرقلی، آراسته، حمیدرضا و جعفری، پروش (ویراستاران). *دایره‌المعارف آموزش عالی*. تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ۱۳۸۳.
- کاکو، میچیو. *جهان‌های موازی*. ترجمه سارا ایزدیار و علی هادیان، تهران: مازیار، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- کامرون، جورج. *ایران در سینه‌دم تاریخ*. ترجمه حسن انوشه، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ سوم، ۱۳۷۴.
- کریستین سن، آرتور. *ایران در زمان ساسانیان*. ترجمه رشید قاسمی، تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۶۵.
- کسروی، احمد. *آذری یا زبان باستان آذربایجان*. کرمان: هزاره کرمان، چاپ یکم، ۱۳۸۵.
- کسروی، احمد. *شهریاران گمنام*. تهران: دنیای کتاب، چاپ یکم، ۱۳۸۴.
- کلیما، اوتاگر. *تاریخ جنبش مزدکیان*. ترجمه جهانگیر فکری ارشاد، تهران: توس، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- کوربن، هانری. *ارض ملکوت و کالبد انسان در روز رستاخیز از ایران مزدایی تا ایران شیعی*. ترجمه ضیاء‌الدین دهشیری، تهران: طهوری، ۱۳۸۷.

- کوربین، هانری. *اسلام در سرزمین ایران*. ترجمه رضا کوهکن، تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، چاپ یکم، ۱۳۹۰.
- کوربین، هانری. *مجموعه مقالات*. گردآوری و تدوین محمد امین شاهجویی، تهران: حقیقت، ۱۳۸۴.
- کوربین، هانری. *ملاصدرا فیلسوف و متفکر بزرگ اسلامی*. ترجمه ذبیح‌الله منصوری، تهران: بدرقه جاویدان، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
- کوروفکین، فتودور پتروویچ. *تاریخ یونان باستان*. ترجمه غلامحسین متین، تهران: محور، ۱۳۷۹.
- کومون، فرانتس. *ادیان شرقی در امپراتوری روم*. ترجمه ملیحه معلم و پروانه عروج نیا، تهران: سمت، ۱۳۷۷.
- کومون، فرانتس. *دین مهری*. ترجمه احمد آجودانی، تهران: ثالث، چاپ یکم، ۱۳۸۶.
- گزنفون، *بازگشت از ایران (آناباسیس)*. ترجمه انگلیسی جفری هاوس هولد، ترجمه فارسی منوچهر امیری، تهران: سازمان انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۶۹.
- گزنفون، *خاطرات سقراطی*. ترجمه محمدحسن لطفی، تهران: خوارزمی، چاپ یکم، ۱۳۷۳.
- گزنفون، *کورث کبیر: هنر رهبری و جنگ*. ویرایش لری هدریک، ترجمه عبدالمجید روح‌نیا، تهران: تهران، ۱۳۸۹.
- گوته، یوهان ولفگانگ. *دیوان شرقی*. ترجمه شجاع‌الدین شفا، تهران: نخستین، چاپ سوم، ۱۳۸۵.
- گیرشمن، رومان. *ایران از آغاز تا اسلام*. ترجمه محمد معین، تهران: علمی و فرهنگی، چاپ نخست، ۱۳۸۵.
- گیمن، ژاک دوشن. *زرتشت و جهان غرب*. ترجمه مسعود رجب‌نیا تهران: مروارید، چاپ سوم، ۱۳۸۱.
- لاهیجی، محمد. *مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز*. تهران: سعدی، ۱۳۷۴.
- لائرتیوس، دیوگنس. *فیلسوفان یونان*. ترجمه بهراد رحمانی، تهران: مرکز، ۱۳۸۷.
- مالرب، میشل. *انسان و ادیان (نقش دین در زندگی فردی و اجتماعی)*. ترجمه مهراں توکلی، تهران: نی، چاپ هفتم، ۱۳۹۲.
- محمدی ملابری، محمد. *فرهنگ ایرانی پیش از اسلام و آثار آن در تمدن اسلامی و ادبیات عربی*. تهران: توس، چاپ چهارم، ۱۳۷۴.
- مراغی، عبدالقادر بن غیبی حافظ. *شرح ادوار*. به اهتمام تقی بینش، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، چاپ یکم، ۱۳۰.
- مصاحب، غلامحسین. *آنالیز ریاضی، جلد یکم: تئوری اعداد حقیقی*. تهران: دانش امروز، چاپ ششم، ۱۳۷۰.
- مطهری، مرتضی. *خدمات متقابل اسلام و ایران*. تهران: صدرا، چاپ شانزدهم، ۱۳۷۰.
- معطوفی، اسدالله. *تاریخ چهار هزار ساله ارتش ایران*. انتشارات ایمان، ۱۳۸۲.
- معین، محمد. *فرهنگ فارسی*. تهران: امیرکبیر، چاپ هشتم، ۱۳۷۱.
- مک‌لینش، کنت. *ارسطو و فن شعر*. ترجمه اکبر معصوم بیگی، تهران: آگه، ۱۳۸۶.
- موحد، ضیاء. *از ارسطو تا گودل*. تهران: هرمس، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
- موحد، ضیاء. *منطق موجّهات*. تهران: هرمس، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- میرفضائلیان، احمد. *واژگان فارسی در انگلیسی*. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۸۵.
- نصر، سیدحسین. *دین و نظم طبیعت*. ترجمه انشاء‌الله رحمتی، تهران: نی، ۱۳۸۹.
- نعمه، عبدالله. *فلاسفه شیعه*. ترجمه سیدجعفر غضبان، ویراسته پرویز اتابکی، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ یکم، ۱۳۶۷.
- نوبین، حسین. *تاریخ زبان آذری در آذربایجان*. تهران: تمدن ایرانی، چاپ یکم، ۱۳۹۰.
- نیچه، فردریش ویلهلم. *بهترین اشعار نیچه، سروده‌های زرتشت*. ترجمه شجاع‌الدین شفا، تهران: دنیای نو، ۱۳۸۰.

- نیچه، فردریش ویلهلم. *فراسوی نیک و بد*. ترجمه داریوش آشوری، تهران: خوارزمی، ۱۳۸۷.
- نیچه، فردریش ویلهلم. *فلسفه در عصر تراژیک یونانیان*. ترجمه مجید شهیدی، تهران: جامی، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
- نیولی، گاردو. *از زردشت تا مانی*. ترجمه آرزو رسولی، تهران: ماهی، چاپ یکم، ۱۳۸۸.
- نیهارت، ا. *سرچشمه پیدایش چلیپا*. ترجمه سیروس ایزدی، تهران: توکا، چاپ دوم، ۱۳۵۷.
- وانگ، لی. *سیستم‌های فازی و کنترل فازی*. ترجمه محمد تشنه‌لب، نیما صفارپور و داریوش افیونی، تهران: دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، چاپ سوم، ۱۳۸۵.
- ورمازن، مارتین. *آیین میترا*. ترجمه بزرگ نادرزاد، تهران: چشمه، چاپ هفتم، ۱۳۸۷.
- ولف، هانس ای. *صنایع دستی کهن ایران*. ترجمه دکتر سیروس ابراهیم‌زاده، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ یکم، ۱۳۷۲.
- ویدن کرن، گیو. *مانی و تعلیمات او*. ترجمه نزهت صفای اصفهانی، تهران: مرکز، چاپ چهارم، ۱۳۹۰.
- وینتر، انگلبرت و دیگناس، بیانه. *روم و ایران، دو قدرت جهانی در کشاکش و همزیستی*. ترجمه کیکاووس جهاننداری، تهران: فرزاد روز، چاپ یکم، ۱۳۸۶.
- هال، استوارت. *غرب و بقیه: گفتمان و قدرت*. ترجمه محمود متحد، تهران: آگاه، چاپ یکم، ۱۳۸۶.
- هالینگ‌دیل، رچینالد جان. *مبانی تاریخ و فلسفه غرب*. ترجمه عبدالحسین آذرنگ، تهران: کیهان، چاپ سوم، ۱۳۷۵.
- هاوکنینگ، استفان ویلیام. *تاریخچه زمان از انفجار بزرگ تا سیاهچاله‌ها*. ترجمه حبیب‌الله دادفرما و زهره دادفرما، تهران: کیهان، ۱۳۶۹.
- هایلند، دریو ا. *بنیادهای فلسفه در اساتیر و حکمت پیش از سقراط*. ترجمه رضوان صدقی‌نژاد و کتابیون مزداپور، تهران: علم، ۱۳۸۴.
- هرودوت، تاریخ هرودوت، (جلد یکم: کلی‌لو). ترجمه هادی هدایتی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۳.
- هرودوت، تاریخ هرودوت، (جلد سوم: تالی). ترجمه هادی هدایتی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۳.
- هرودوت، تاریخ هرودوت، (جلد پنجم و ششم: تریسیکور و اراتو). ترجمه هادی هدایتی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۴.
- هرودوت، *تواریخ*. ترجمه ع. وحید مازندرانی، تهران: فرهنگستان ادب و هنر ایران، ۱۳۵۶.
- هومان، کیکاووس. *آران نه آذربایجان - ترک‌زبان، نه ترک*. تهران: برهمند، چاپ یکم، ۱۳۸۶.
- هونکه، زیگرید. *فرهنگ اسلام در اروپا*. ترجمه مرتضی رهبانی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ هشتم، ۱۳۸۹.
- هیگنت، چارلز. *لشگرکشی خشایارشا به یونان*. ترجمه خشایار بهاری، تهران: کارنگ، ۱۳۸۹.
- هیوم، رابرت ارنست. *ادیان زنده جهان*. ترجمه عبدالکریم گواهی، تهران: علم، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶.
- یاسپرس، کارل. *فلوطین*. ترجمه محمد حسن لطفی، شرکت سهامی تهران: خوارزمی، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
- یاماوچی، ادوین ماسائو. *ایران و ادیان باستانی*. ترجمه منوچهر پزشکی، تهران: ققنوس، چاپ یکم، ۱۳۹۰.

http://www.britanica.com	دانشنامه بریتانیکا
http://ganjoor.net/	آثار سخن‌سرایان پارسی‌گو
http://www.hupaa.com	انجمن فیزیکدانان جوان ایران
http://www.iptra.ir	کانون ایرانی پژوهشگران فلسفه و حکمت
http://www.iranicaonline.org	دانشنامه ایرانیکا
http://www.loghatnameh.com	لغت‌نامه دهخدا

پیوست ۱: الفبای اوستایی (دین دبیره)

خ	x	ا	a
خو	X/ K	آ	A
د	d	ا (گوش در بینی)	=
ذ	D	ا (میان واژه)	?
ر	r	ا (کشیده)	E
ز	Z	ا (کوتاه)	e
ژ	Z	ا (کشیده / میان واژه)	/
س	s	ای (کوتاه)	I
ش	C	ای (بلند)	i
ش	S	ا (کوتاه / میان واژه)	O
ف	f	او (کشیده)	o
غ	q	او (کوتاه)	u
ک	k	او (کشیده)	u
گ	g	او	W
م	m	انگ (گوش در بینی / میان واژه)	<
ن	n	ان (گ)	n
ن	>	ب	b
و (آغاز واژه)	V	پ	p
و (میان لب و دندان / میان واژه)	v	ت	T
و (میان دو لب)	w	ت	t
ه	h	ث	{
ی (آغاز واژه)	}	ج	j
ی (میان واژه)	y	چ	c

برگرفته از: *بشتها و فرهنگ واژه‌های اوستا*.

پیوست ۲: نام‌نامه

Erik Stave	استیو، اریک	Abdera	آبدرا
Stoicheion	اسطقیین	Abirdush	ابیردوش
Asinarus	آسیناروس	Isidore Epstein	ایستاین، ایزیدور
Isaiah	اشعیا	Apollo / Apollon	آپولون
Akhilleus	آشیل	Appolonius of Tyana	آپولونیوس تیانیایی
Ephesus	افس، افسوس	Apeiron	آپیرون
Plato	افلاطون	Attalus	آتالوس
Arximedes	اقلیدس	Atarnee	اترنه
Akarnania	آکارنایا	Athens	آتن
John Peter Eckermann	اکرمان، جان پیتر	Eudeme of Rhodes	ادم رودسی
Oxford	آکسفورد	Erato	اراتو
Thomas Aquinas	آکوینی (آکویناس)، توماس	Svante Arrhenius	ارانیوس، سوانته
Agamemnon	آگاممنون	Arthur John Arberry	آربری، آرتور جان
Saint Augustinus	آگوستین قدیس	Johann Eduard Erdmann	اردمان، یوهان اوارد
Agis	آگیس	Aristoteles	ارسطو
Aegina	آگینا (اژینا)	Archelaus	آرخلایوس
Franz Altheim	آلتهایم، فرانتس	Argolis / Argolid	آرگولیس
Alceste	آلسست	Erythrae	اروتره
Alkamenes	آلکامنس	Aristagoras	آریستاگوراس
Alcibiades	آلکیبیاد / آلسیبیاد	Aristocrates	آریستوکراتس
Elea	الیا / الیایی	Aristocles	آریستوکلس
Elias / Elijah	الیاس	Ariston	آریستون
Eleusis	الیس	Aristonicus	آریستونیک
Thomas Stearns Eliot	الیوت، توماس استرنز	Eznik of Kolb	ازنیک کلبی
Ambracia	آمبرسیا	Agesilas	آژزیلاس
Ambryon	آمبریون	Sparta	اسپارت
Empedocle	امپدکلس / امپدقلس	Spartacus	اسپارتاکوس
Ralph Waldo Emerson	امرسون، رالف والدو	Speusippus	اسپوسیپیوس
Amorges	آمورگس	Speiraion	اسپیرایون
Ammonius Saccas	آمونئوس ساکاس	Baruch Spinoza	اسپینوزا، باروخ
Amyntas	آمینتاس	Stageira	استاگیرا
Anaxagoras	آناکساگوراس	Strabo	استرابو
Anaximandor	آناکسیمندر / آناکسیمندرس	Paul Strathern	استراترن، پل
Anaximenes	آناکسیمنس	Astrampsychus	آسترامپسوخوس
Antalcidas	آنتالکیداس	Avrom Stroll	استرول، آوروم
Antiochos Epiphanus	آنتیوخس اپیفانوس	Ostenes / Hushtana	استن / اوستانس
Antiochus	آنتیوخوس	Augustinus Steuchus	استویخوس، آگوستینوس
Endios	اندیوس	Astyochus	آستوخوس
Charles Autran	اوتران، چارلز	Simon Stevin	استوین، سیمون
Eudemus of Rhodes	اودموس رودسی		
Eudoxus of Cnidus	اودوکسوس کیندوسی		
Odyssey	اودیسه		

Claudius Ptoleme	بطلمیوس	Ural–Altaic	اورال آلتایی
Hippocrates	بقراط	Orpheus	اورفه / اورفیوس
Balaam	بلعام	Eurypides	اوریپید
Flavius Belisarius	بلیزارئوس، فلاویوس	Hermann Usener	اوزنر، هرمان
Napoleon Bonaparte	ناپارت، ناپلئون	Ostia	اوستیا
Herman Bengtson	بنگسون، هرمان	Eulamius of Phrygia	اولامیوس فریگی
Émile Benveniste	بنونیست، امیل	Olbia	اولبیا
Martin Buber	بوبر، مارتین	Olympias	اولمپیاس
Jacob Burkhardt	بورکهارت، یاکوب	Uyghur	اویغور
Johannes Buridanus	بوریدان، یوهانس	Aitolia	آیتولیا
Wilhelm Bousset	بوست، ویلهلم	Akhenaten / Ikhnaton	ایخناتون / اخناتن
Jacque Benigne Bossuet	بوسوئه، ژاک بنینی	Iris	ایریس
Giovanni Boccaccio	بوکاچیو، جیووانی	Rudolf Eisler	آیزلر، رودولف
Boeotia	بویوتی	Isidore of Gaza	ایزیدور غزه‌ای
Bethlehem	بیت‌لحم	De Iside et Osiride	ایزیس - اوزیریس
Joseph Bidez	بیده، ژوزف	Isthmos	ایستموس
Roger Bacon	بیکن، راجر	Issus	ایسوس
Francis Bacon	بیکن، فرانسیس	Isokrates	ایسوکراتس
Boeotia	بئوسی	Illyria	ایلیوریا
Richard Henry Popkin	پاپکین، ریچارد	Iliad	ایلیاد
Franciscus Patricius	پاتریسیوس، فرانچسکوس	John Henry Iliffe	ایلیف، جان هنری
Pazatas	پازاتاس	Illinois	ایلینویز
Blaise Pascal	پاسکال، بلز	Aion	آیون
Giovanni Placido Agostino Pascoli	پاسکولی، جیووانی	Ion	ایون
Pacorus	پاکر	Eumenes	ائومن
Palermo	پالرمو	Christian Bartholomae	بارتولومه، کریستین
Panticapaeum	پانتی‌کاپه	Ruth Barcan Marcus	بارکن، روث
Pausanias	پاوسانیاس	Baruch	باروخ
Perseus	پرسه	Evelyn Baring (Lord Cromer)	بارینگ، اولین (لرد کرامر)
Pergamon	پرگام	Pierre Bayle	بایل، پیر
Protagoras	پروتاگوراس	George Thomas Bettany	بتانی، جورج توماس
Proclus	پروکلوس / پروکلس / برقلس	Edward Granville Browne	براون، ادوارد گرانویل
Proxenus	پروکنسوس	Bardesanes	بردیمان
Procopius Caesarensis	پروکوپئوس قیصریه‌ای	Berkeley	برکلی
Prometheus	پرومته	John Burnet	برنت، جان
Peripatetic	پریپاتتیک	Brahma	برهما
Humphrey Prideaux	پریدو، همفری	Adolf Brodbeck	برودبک، آدولف
Priscian of Lydia	پریسکیانوس لیدیایی	Berosus	بروسوس
Perictione	پریکتیونه	Johann Jacob Brucker	بروکر، یوهان جیکوب
Pericles	پریکلس	Briseis	بریژیس
Marcelino Menéndez y Pelayo	پلایو، مارسلینو منندس	Émile Bréhier	برییه، امیل

Arthur Jeffery	جفری، آرتور	Plethon	پلثون / پلثون
Georgius Gemistos	جیورجیوس جمیستوس	Peloponnese	پلوپونز / پلوپونزی
Ezekiel	حزقیال	Plutarxus	پلوتارخ / پلوتارکوس
Charmides	خارمیدس	Penelope	پنلوپه
Chalkideus	خالکیدئوس	Arthur Upham Pope	پوپ، آرتور
Chaeronea	خائرونیا	Potidaea	پوتیدایا
Chios	خیوس	Pyrilampes	پوریلامپس
Dardanelles	داردائل	Poseidon	پوسیدون
James Darmesteter	جیمز دارمستتر	Polybius	پولیب / پولوبیوس
Daskylion	داسکولیون	Gnaeus Pompeius Magnus	پومپیوس، گنیوس
Damascius of Syria	داماسکیوس سوری	Pontus	پونت / پونتوس
Dante Alighieri	دانته آلیگیری	Pisistrate	پیزبسترات
Rene Descartes	دکارت، رنه	Pisander	پیساندر
Hans Delbrück	دلبروک، هانس	Pissuthenes	پیسوتنس
Delos	دلس	Pindaros	پیندار، پینداروس
Delphes	دلف	Alfred Tarski	تارسکی، آلفرد
Demaratos	دماراتوس	Kazu Tanaka	تاناکا، کازو
Demosthenes	دموستن / دمستن / دیموستنس	Thales	تالس
Democrite	دموکریت	Thalie	تالی
Carra de Vaux	دو وو، کارا	Kazuo Tanaka	تاناکا، کازو
William James and Ariel Durant	دورانت، ویلیام جیمز و آریل	Thebes	تب، تبس
Victor Duruy	دوروی، ویکتور	Henri Terrasse	تراس، هانری
Jacques Duchesne Guillemin	دوشن گیمن، ژاک	Thrace	تراکیه
Pierre Maurice Marie Duhem	دوهم، پیر موریس ماریه	Thermopylae	ترموپیل
De Vogel	دوگل	Troia	تروا
Mikhail Mikhailovich Diakonov	دیاکونوف، میخائیل	Myron T. Tribus	تریبوس، مایرون
Beate Dignas	دیگناس، بیاته	Terpsichor	ترپسیکور
Delium	دیلیوم	Therimenes	تریمنس
Dionysus	دیونوسوس	Thessalie	تسالی / تسالیه
Diogenes of Phoenicia	دیوژن فینیقی	Themistocles	تمیستوکل
Diogenes Laertius	دیوگنس لارتیوس	Tenochtitlan	تنوشتیتلان
John Morris Roberts	رابرتز، جان موریس	Thukydides	توکودید / توکودیدس / توسیدید
Bertrand Russell	راسل، برتراند	Arnold Joseph Toynbee	توینبی، آرنولد ژوزف
Jean Racine	راسین، ژان	Chithrafarna	تیسافرن
William Henry Denham Rouse	راوس، ویلیام هنری دنهام	Tycho Brahe	تیکو براهه
Richard August Reitzenstein	رایتزشتین، ریچارد آگوست	Tigran	تیگران
Théodore Reinach	راینخ، تئودور	Timaeus	تیمائوس
Nicholas Rescher	رشر، نیکولاس	Timagoras	تیماکوراس
Christian Herrnhold Rempis	رهمپس، کریستیان	Theopompus	تئوپومپوس
Frank Ramsey	رمزی، فرانک	Theodora	تئودورا
		Theocritus	تئوکریتوس
		Galenos	جالینوس

Jean-Jacques Chevallier	شوالیه، ژان ژاک	Joseph Ernest Renan	رنان، جوزف ارنست
Frithjof Schuon	شوان، فریتیوف	Rhodes	رودس، رودسی
Ezra	عزرا	(Ye)Ruslan Lazarevich	روسلان / ایروسلان لازارویچ
Pharnabazos	فارنابازوس (فرناباد)	Cornelia Römer	رومر، کورنلیا
Benjamin Farrington	فارینگتون، بنجامین	Colin Alistair Ronan	رونان، کالین آلیستر
Fausta	فائوستا	Gordon Rylands	رینلدز، گوردون
Pherecydes	فرسیدس	Zerovanus	زروانوس
Porphyrios of Tyre	فرفور یوس صوری	Zerubbabel	زروبابل
Phrynichos	فرونیخوس	Zenon of Elea	زنون الیایی
Sigmund Freud	فریود، زیگموند	Siegfried / Sigurd	زیگفرید
Friedrich Ludwig Gottlob Frege	فرگه، گوتلوب	André Siegfried	زیگفرید، آندر
Phrygia	فریگیه	Zimbir / Sippar	زیمبیر / سیپار
Florida	فلوریدا	Zeus	زیوس / ژئوس
Plotinus	فلوطين	Flavius Petrus Sabbatius Justinianus Augustus	ژوستینیان / ژوستینین / ژوستینیانوس
Foedus	فودوس	Jugurtha / Jugurthen	ژوگورتا
Phokis	فوکیس	Étienne Gilson	ژیلسون، اتین
Leonardo Von Pisa	فون پیزا، لئوناردو	Saturnus	ساتورن، ساتورنوس
Leonardo Fibonacci	فیبوناچی، لئوناردو	George Sarton	سارتن، جورج
Pythagoras	فیثاغورس	Sardes	سارد
Johann Gottlieb Fichte	فیخته، یوهان گوتلیب	Salamis	سالامیس
Philo	فیلو	Samos	ساموس
Philip II of Macedon	فیلیپ (مقدونی)	Louis Pierre Eugène Amélie Sédillot	سدیو، لویی آملی
Marsilio Ficino	فیچینو، مارسیل	Gaius Iulius Caesar	سزار، ژولیوس
Phoenicia	فینیقیه	Socrates	سقراط
Kappadocia	کاپادوکیه	Scythes	سکایی
Frederick Charles Copleston	کاپلستون، فردریک	Saeculum	سکولوم
Cademia	کادمیا	Samaria / Shomron	سمریه
Carthage	کارتاژ	Semele	سمله
Carrhae	کارهه / کرهه	Seleucid	سلوکی
Cariens	کاریان	Sempronia	سمپرونیا
Bart Andrew Kosko	کاسکو، بارت	Sendai	سندایی
Michio Kaku	کاکو، میچو	Sophroniscus	سوفرونیسکوس
Calcedon	کالسدون	Sophocles	سوفوکل / سوفوکلس
Rudolf Emil Kalman	کالمن، رودلف	Syracuse	سیراکوس
Kalligeitos	کالیگیتوس	Sicily	سیسیل
George Glenn Cameron	کامرون، جورج	Simplicius of Cilicia	سیمپلیکیوس کیلیکی
Immanuel Kant	کانت، امانوئل	Simonides of Ceos	سیمونید کیوسی
Codrus	کدروس	Michel Floréal Chasles	شال، میشل
Marcus Licinius Crassus	کراسوس، مارکوس لیسینیوس	Hans Heinrich Schaefer	شدر، هانس هنریش
Crete	کرت	William Shakespeare	شکسپیر، ویلیام
Kronos	کرونوس		

Goths	گوت	Critias	کریتیاس
Johann Wolfgang von Goethe	گوته، یوهان ولفگانگ	Crispus	کریسپ / کریسپوس
Marcus Antonius Gordianus	گوردیان، مارک آنتونی	Arthur Emanuel Christensen	کریستین سن، آرتور
Hermann Wilhelm Goring	گورینگ، هرمان	Xanthus of Lydia	کسانتوس لیدیایی
Peter Thomas Geach	گیچ، پیتر	Colombia	کلمبیا
Roman Ghirshman	گیرشمن، رومان	Carolus Clemen	کلمن، کارل
Joseph Gavorse	گیورس، جوزف	Albert de Cologne (The great)	کلنی، آلبرت (کبیر)
Ludwig Koenen	گشینون، لدویگ	Francis Edwin Close	کلوز، فرانک
Ferdinand Lassalle	لاسال	Cleitus	کلیت
Latium	لاسیوم	Clicia	کلیکیه
Laconia	لاکونیا	Otakar Klima	کلیما، اوتاکر
Gottfried Leibnitz	لایبنیتز، گاتفرید	Clearchus	کلئارخوس
Leto	لتو	Cleomenes	کلئومن
Albin Lesky	لسکی، آلبین	Cambridge	کمبریج
Harold Albert Lamb	لمب، هارولد	Isidore Auguste Marie François Xavier Comte	کنت، ایسیدور آگوست ماری فرانسیس خاویر
Urbain Jean Joseph Le Verrier	لو وریه، اوربین	Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus	کنستانتین یکم / مقدس / بزرگ / کبیر
Samuel Laeuchli	لوچلی، ساموئل	Nicolas Copernic	کوپرنیک
Lucius Verus	لوسیوس وروس	Henry Corbin	کوربن، هانری
Locris	لوکریس	Francis Macdonald Cornford	کورنفورد، فرانسیس مکدونالد
Lucien	لوکیانوس	Cusco	کوزکو
Sir Alfred Lyall	لیال، آلفرد	Queen Mary	کویین مری
Guglielmo Libri Carucci dalla Sommaja	لیبری، گوگلیلمو	Fedor Petrovich Korovkin	گوروفکین، فئودور پتروویچ
Licinius	لیسینیا	Korinth	کورینت
Lydia	لیدی، لیدیا	Kumae	کومه
Gary Lease	لیز، گری	Franz Cumont	کومون، فرانسیس
Marathon	ماراتون	Fanya Koriman	کویمن، فانیا
Marcus Aurelius Antoninus	مارکوس اورلیوس آنتونینوس	Kidinnu	کیدینو
Marie	ماریه	August Freiherr von Gall	گال، آگوست فون
Niccolò di Bernardo dei Machiavelli	ماکیاوالی، نیکولو	Wilhelm Geiger	گایگر، ویلهلم
Magnesia	ماگنسیا	Gaius Plinius Secundus (Pliny the Elder)	گایوس پلینی / پلینیوس
Albertus Magnus	ماگنوس، آلبرتوس : کلنی	Godates	گداتس
Scholasticism	مدرسی	Gaius Sempronius Gracchus	گایوس گراکوس
Medee	مده	Granicus / Granique	گرانیک
Kenneth McLeish	مکلش، کنت	Xenophon	گزنفون
Memnon	مممن	Gaule	گل
Wolfgang Amadeus Mozart	موتسارت، ولفگانگ آمادیوس	Karl Friedrich Geldner	گلدنر، کارل فردریش
Charles-Louis de Secondat Montesquieu	مونتسکیو، شارل لویی	Gandhara	گنداره
Massachusetts institute of technology (MIT)	موسسه فناوری ماساچوست	Gnostic	گنوسی / گنوستیک
August Müller	مولر، آگوست		

Stephen William Hawking	هاوکینگ، استفان ویلیام	Montanus	مونتانوس
Martin Haug	هاوگ، مارتین	John Arthur Ruskin Munro	مونرو، آرتور
Thomas Hyde	هاید، توماس	Mithraism	مهرپرستی / میترای
Martin Heidegger	هایدگر، مارتین	Mittani	میتانی
Drew A. Hyland	هایلند، دریا	Eduard Meyer	میر، ادوارد
Hephthalites Ephthalites	هپتالی / هفتالی	Giovanni Pico della Mirandola	میراندولا، پیکودلا
Heraclitus of Ephesus	هراکلیتوس افسی	Misiche	میسیکه / مسیخه
Heraclides	هراکلیدس	Miletus	میلت / میلیتی (ملطی)
Heraclides of Ponticus	هراکلیدس پونتیکوسی	Lawrence Heyworth Mills	میلز، لارنس
Heraclides of Magnesia	هراکلیدس ماگنسیایی	Meye	میه
Barthelemy d'Herbelot	هربلو، بارتلمه	Meaux	مئو
Ernst Emil Herzfeld	هرتسفلد، ارنست امیل	Nabukadnezar	نبوکدنزر
Johannes Hertel	هرتل، یوهانس	Naburimannu	نبوریمانو
Hermocrates	هرموکراتس	Nehemiah	نحمیا
Hermias of Phoenicia	هرمیاس فینیقی	Nimrod	نمرود
Hermippus	هرمیپوس	Norwich	نوریچ
Herodot	هرودوت	Henrik Samuel Nyberg	نیبرگ، هنریک ساموئل
Hephaestus	هفستوس	Fredrich Wilhelm Nietzsche	نیچه، فردریش ویلهلم
Georg Wilhelm Friedrich Hegel	هگل، گئورک ویلهلم فردریش	Nikomachus	نیکوماخوس
Hellas	هلاس	Gherardo Gnoli	نیولی، گرادو
Hellespont	هلسپونت	New Mexico	نیومکزیکو
Hellenistic	هلنی، هلنیسم	N. Whately	واتلی، ن.
Larry Hedrick	هدریک، لری	Lie-Xin Wang	وانگ، لی
Walter Bruno Henning	هنینگ، والتر برونو	Rex Warner	وارنر، رکز
Homer	هومر	Bartel Leendert van der Waerden	واندروردن، وارتل
Huns	هون	Maarten Jozef Vermaseren	ورمازن، مارتین
Sigrid Hunke	هونکه، زیگرید	François Marie Arouet Voltaire	ولتر، فرانسوا ماری
Hippodamos of Miletus	هیپوداموس میلیتی	Vandals	وندال
Hippias	هیپپاس	Christian Wolff	وولف، کریستین
Hittit	هیتی	François Viète	ویت، فرانسوا
Herodes	هیروُدس / هرودس	William Dwight Whitney	ویتنی، ویلیام دوایت
Histie	هیستیه	Geo Widengren	ویدنگرن، جیو
Robert Ernest Hume	هیوم، رابرت ارنست	Engelbert Winter	وینتر، انگلبرت
Iasos	یاسوس	Hades	هادس
Edwin Masao Yamauchi	یامااچی، ادوین ماسائو	Stuart Hall	هال، استوارت
Werner Jaeger	یگر، ورنر	Halys	هالیس
Eubulus	یوبولوس	Halicarnasse	هالیکارناس / هالیکارناسوس
Yohanna / John	یوحنا	Reginald John Hollingdale	هالینگدیل، رجینالد جان
Percy Neville Ure	یور، پرسلی نوپل	Geoffrey Household	هاوس هولد، جفری
Ferdinand Justi	یوستی، فردیناند		
Yahweh	یهوه		

نمايه

آژيلاس / آگسيلايوس ۱۲۲، ۳۸	آبدرا ۱۰۶، ۲۱
آسترامپسوخوس ۸۱	آپولون ۸۷
آستوخوس ۱۲۷، ۱۲۵	آپولونيوس تيانايي ۲۹
آستيگ ۱۰۲، ۳۹	آپيرون ۷۷، ۷۶
آسيا ۱۹، ۲۱، ۳۰، ۳۲، ۳۶، ۳۸، ۴۰، ۴۲، ۵۷، ۵۸، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۷۹، ۸۶، ۹۱، ۱۰۳، ۱۲۲، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۸، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۴، ۱۸۵، ۱۹۶، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۵۷، ۲۶۳، ۲۷۲	آتن / آتني / آتنيان ۱۸، ۱۹، ۲۸، ۳۰، ۳۷، ۴۶، ۵۱، ۵۳، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۸، ۷۲، ۷۷، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۴۳، ۱۵۱، ۱۶۴، ۱۶۳، ۱۵۵، ۱۵۱
آسيای کوچک (صغير) ۱۹، ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۳۷، ۴۲، ۵۹، ۶۴، ۶۵، ۶۷، ۸۰، ۸۴، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۳۱، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۳، ۲۰۱، ۲۰۵	آتورپاتکان : آذربايجان
آسيناروس ۱۲، ۴۴، ۴۵، ۸۶، ۱۰۸، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۹۱، ۲۶۷، ۲۰۵	آدميت، فريدون ۲۸، ۳۰، ۱۶۵
آشور ۳۹، ۳۶	آذر ۱۱۴
آشوريان ۸۱، ۹۴	آذرباد مهرا سپندان ۱۸۷
آشيل ۵۳، ۲۳۵	آذربايجان ۸۰، ۶۹، ۲۴۴
آفروديت ۵۴	آران ۲۴۴
آفريقا / آفريقايي ۱۹، ۸۱، ۱۲۹، ۱۷۵، ۱۹۴، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۷۱، ۲۷۶	آرامي ۹۶
آکارنانيا ۵۸	آربري، آرتور جان ۸۴
آکسفورد ۱۰	آرتابانوس : اردوان
آکوييني (آکويناس)، توماس ۱۷، ۱۶۷، ۲۳۲	آرتافرن ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۲
آگاممنون ۵۳	آرتميس ۸۷
آگوستين قديس ۱۷، ۱۶۰	آرتور شاه ۱۹۳
آگوستيني ۲۰۹، ۲۳۳	آرخلايوس ۱۸
آگيس ۱۲۴	آرخيمدس : ارشميدس
آگينا ۱۸	آرگوليس ۵۸
آلامونداروس ۱۴۹	آرمان شهر ۲۴، ۲۵، ۱۲۷
آلتهايم، فرانتس ۱۰۲	آريستاگوراس ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۷
آلسست ۱۵۵	آريستوکراتس ۱۲۴
آلكامنس ۱۲۴	آريستوکلس ۱۸
آلكيباد / آلكيبادس / آلسيباد ۹۰، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۷	آريستون ۱۸
آلمان / آلماني ۲۹، ۳۹، ۱۵۷، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۱۹	آريستونيك ۱۵۲
	آريوبرزن ۱۴۳

ابومسلمیه ۲۰۸	۲۷۴، ۲۷۳، ۲۶۶، ۲۶۵، ۲۴۱
ابردوش ۴۱	امبرسیا ۵۸
ایستاین، ایزیدور ۱۰۹	امبریون ۳۱
اترنه ۱۱۸	آمریکا / آمریکایی ۳۷، ۵۳، ۷۳، ۹۴، ۱۰۶، ۱۶۵،
اتریش ۱۹۴	۱۷۶، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۶۹، ۲۷۲
اخوان الصفا ۲۰۵	آمورگس ۱۲۵
ادموس ۷۸	آموزگار، ژاله ۱۸۲، ۹۱
اراتو ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۷	آمونیس ساکاس ۲۸، ۲۹
اراسم ۱۴۰	آمینتاس ۱۷
ارانوس، سوانته ۱۶۳	آناتولی ۱۷۵
اردشیر ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۷، ۳۸، ۴۳، ۴۵، ۵۱، ۵۷، ۸۴، ۹۶، ۱۰۸، ۱۱۵، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۰، ۱۶۴، ۱۹۱، ۲۰۲	آناکساگوراس ۱۶۴
اردمان، یوهان ادوارد ۷۷، ۸۷	آناکسیمندر ۷۶
اردوان ۶۲	آناکسیمنس ۷۶، ۲۴۹
ارس ۲۴۴	آنتالکیداس ۱۲۰
ارسطو ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۴۱، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۵، ۵۶، ۵۸، ۵۹، ۶۳، ۶۸، ۷۶، ۸۱، ۸۲، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۱۱۰، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۸۰، ۱۹۸، ۲۰۸، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۴، ۲۵۹، ۲۶۶	آنتیوخس اپیفانوس ۹۶
ارمنستان / ارمنی ۳۸، ۸۰، ۱۴۴، ۱۵۳	آنتیوخوس ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴
اروپا / اروپایی ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۲۱، ۲۷، ۳۰، ۳۴، ۳۵، ۳۹، ۴۰، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۵۵، ۵۷، ۶۵، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۳، ۷۵، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۳، ۸۵، ۱۱۱، ۱۲۰، ۱۲۹، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۳، ۲۱۲، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۱، ۲۵۸، ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۰	آیتولیا ۵۸
اروتره ۱۲۵	آیزلر، رودولف ۸۹
اریمانیوس: اهریمن	آیون ۴۶، ۱۵۵، ۱۹۸
ازمیر ۷۹، ۸۰	ابراهیم (ع) / ابراهیمی (ادیان) ۹۰، ۹۷، ۹۸، ۱۷۶، ۲۱۱
ازنیک کلبی ۲۰۰	ابرقلس: پریکلس
	ابن‌اخی زرقان ۲۱۵
	ابن‌جبرول، سلیمان ۱۶۰
	ابن‌حزم ۲۱۶
	ابن‌دیصان: بردیصان
	ابن‌رشد ۱۶۰
	ابن‌سینا: پورسینا
	ابن‌میمون، موسی ۲۳۲
	ابن‌هیثم، بوعلی محمد بن حسن بن هیثم بصری ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۶۰، ۲۶۴
	ابوالقاسمی، محسن ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۶
	ابوبکر (صدیق) ۲۳۴، ۲۳۵
	ابوکامل، شجاع بن اسلم بن محمد بن شجاع ۲۶۴

۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵،
 ۲۶۲، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۴
 اسلاو / اسلاوی ۴۸، ۴۳
 اسماعیل پور، ابوالقاسم ۲۰۰
 اسماعیلیه ۲۳۲
 اشعیا ۸۸
 اشکانی / اشکانیان ۲۰، ۴۹، ۵۰، ۷۷، ۸۰، ۸۶، ۱۰۸،
 ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۹۱، ۲۰۵، ۲۱۴، ۲۴۴، ۲۶۷
 اصفهان / اصفهانی ۱۵۷، ۱۶۸، ۱۷۶، ۲۱۸
 افس / افزوس ۸۷
 افلاطون ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵،
 ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۴۱، ۴۳، ۵۱، ۵۲،
 ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۶، ۱۳۹، ۱۵۷،
 ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۹، ۱۷۲،
 ۱۹۸، ۲۰۹، ۲۱۴، ۲۳۵
 افلاطونی ۱۷، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۳، ۴۷، ۴۸،
 ۸۱، ۱۱۳، ۱۳۹، ۱۶۱، ۲۰۹
 اقبال لاهوری، محمد ۸۶، ۸۷، ۱۸۴، ۱۸۵، ۲۶۱
 اقلیدس ۱۹
 اکرمان، جان پیتر ۲۷۴
 البوس ۹۴
 المپیا ۷۰
 الیا / الیایی ۱۹
 الیاس ۹۴، ۹۹
 الیس ۵۸
 الیوت، توماس استرنز ۲۳۶
 امام الحرمین جوینی ۱۶۷
 امپدکلس ۲۱
 امرسون، رالف والدو ۲۷۲
 امشاسپند ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۹۰، ۱۹۹، ۲۱۱
 امیری، منوچهر ۳۷
 انابوی مصری ۲۱۴
 انجیل ۳۳، ۴۳، ۸۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۲۳۳، ۲۷۲
 اندیوس ۱۲۴
 انگره‌مینو ۱۸۹، ۲۳۹

اسپارت / اسپارتی / اسپارتیان ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۷، ۳۸،
 ۴۵، ۵۰، ۵۳، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۱۱۵، ۱۱۹، ۱۲۱،
 ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۱،
 ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۴۳
 اسپارتاکوس ۵۰
 اسپانیا ۷۳، ۸۵، ۱۶۸، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۶۸،
 ۲۷۶
 اسپوسیپوس ۳۰
 اسپرایون ۱۲۴
 اسپینوزا، باروخ ۹۰، ۱۰۵، ۱۶۵، ۲۲۵، ۲۳۲
 استاتیرا ۶۴، ۱۱۹
 استاگیرا ۱۷
 استر ۲۱۱
 استرابو / استرابون ۷۸، ۱۳۸
 استراتن، پل ۱۸، ۱۹، ۲۲، ۳۰، ۳۲، ۳۳، ۵۱، ۷۹،
 ۱۶۱، ۱۶۴
 استرول، آروم ۲۴۱، ۲۶۰
 استن / استانس / اوستانس ۲۰، ۸۱، ۱۰۶
 استویخوس ۲۳۳
 استوین، سیمون ۲۶۷
 استیو، اریک ۱۰۴
 اسدی توسی (طوسی)، ابونصر علی بن احمد ۹۷، ۱۹۱
 اسرائیل / اسرائیلی ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۰۹، ۱۱۱،
 ۱۱۲، ۱۴۱
 اسطقیین ۷۶
 اسفندیار ۹۹، ۲۳۵
 اسکندر (مقدونی) ۱۰، ۱۱، ۳۰، ۳۱، ۳۸، ۴۰، ۴۷،
 ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۸،
 ۷۳، ۸۴، ۱۲۱، ۱۲۸، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵،
 ۱۵۳، ۱۸۹، ۲۳۱
 اسکندریه ۲۸، ۲۹، ۷۶، ۷۹، ۸۱، ۸۶، ۱۴۳
 اسلام / اسلامی ۱۵، ۱۶، ۲۲، ۲۴، ۳۳، ۳۴، ۳۷، ۴۲،
 ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۴، ۶۶، ۶۸، ۷۰، ۷۲، ۸۵، ۸۶، ۹۴،
 ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۴۲،
 ۱۵۱، ۱۵۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۳، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۴،
 ۲۰۵، ۲۰۸، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱

انگلستان / انگلیس / انگلیسی	۱۶، ۱۷، ۳۷، ۴۳، ۴۵، ۶۱، ۷۰، ۸۳، ۹۸، ۱۴۰، ۱۶۵، ۱۷۶، ۲۱۲، ۲۱۴
ایرانیکا	۲۰
اوپاتور: مهرداد ششم	۲۳۷، ۲۴۸، ۲۶۵، ۲۷۰
اوتان / اوتانا / اوتانس	۱۳۳
ایزیس - اوزیریس	۷۷
اوتران، چارلز	۱۰۵
ایستوس	۶۰، ۱۲۴
اودموس	۱۹۸
ایسوکراتس	۳۲
اودوکسوس	۹۱
اودیسه	۵۴
ایشووگیو: آستیگ	
اورال آلتایی	۲۴۱
اوردیس	۵۴
ایلام	۴۱، ۵۳، ۵۴
اورشلیم	۹۶، ۱۰۹، ۱۴۰، ۲۴۸
ایلوریا	۵۸
اورفه	۱۶۲
ایلیاد	۵۴
اورفیس	۲۳، ۴۱، ۸۹
ایلیف، جان هنری	۸۳
اورماسدس: هرمزد	
ایلینویز	۲۴۲
اورمزد: هرمزد	
اینشتین، آلبرت	۱۰۵، ۱۶۶، ۲۲۴، ۲۴۰
اورپید	۱۵۵
ایون / ایونیا / ایونیا	۲۸، ۵۱، ۷۷، ۸۳، ۸۹، ۱۱۷
اوزنر، هرمان	۱۹۴
ایومن	۱۴۳
اوستا / اوستایی	۲۲، ۴۲، ۴۳، ۶۱، ۸۱، ۸۷، ۱۰۳
بابلی / بابلی / بابلیان	۲۱، ۴۱، ۴۳، ۴۴، ۵۲، ۷۰، ۷۱
بایکیه	۲۰۸
بابل	۸۴، ۸۸، ۸۹، ۹۶، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۳۶
بارتولومه، کریستین	۵۵، ۱۰۴
بارکن، روث	۱۵۹
باروخ	۱۴۰، ۲۲۵
بارینگ، اولین (لرد کرامر)	۲۴۸
باطنیه	۲۰۸
باقری، مهری	۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۰۸
باکو / بادکوبه	۲۴۴
بایل، پیر	۹۰
بتانی، جورج توماس	۹۶
بختورتاش، عزت‌الله	۱۹۵
بذیع، امیرمهدی	۳۲، ۴۰، ۶۶، ۱۱۱، ۱۲۸، ۱۲۹
بختون	۲۱۳، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۳، ۱۷۱، ۲۷۸
بذیعی، نادره	۲۰۱، ۲۷۶
براون، ادوارد گرانویل	۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۷۰
بردیا	۹۵، ۱۰۲، ۱۳۳
اوستیا	۲۱۲، ۲۲۰، ۲۲۵، ۲۳۷، ۲۴۴، ۲۷۸
اولامیوس فریگی	۱۵۱
اولبیا	۱۴۳
اولمپاس	۳۱
اویغور / اویغوری	۲۰۱، ۲۷۶
اهریمن / اهریمنی	۷۷، ۸۲، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۱۰۱، ۱۶۶
اهورامزدا: هرمزد	
ایتالیا، ایتالیایی	۷۷، ۸۶، ۸۷، ۱۵۳، ۱۶۷، ۱۹۳، ۲۰۵
ایختاتون	۲۳۳، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۶۳، ۲۶۵
ایران - سراسر کتاب	
ایران‌شهری نیشابوری، ابوالعباس محمد بن محمد	۲۲۸

- بردیسان ۲۱۴
 برنت، جان ۳۰
 برهما ۱۹۶
 برودبک، آدولف ۲۲
 بروسوس ۱۹۶
 بریتانیا ۱۹۴، ۱۹۳، ۴۸
 بریزنیس ۵۴، ۵۳
 بریه، امیل ۸۳، ۸۲، ۵۹
 بزرگمهر ۲۱۱، ۲۱۲
 بساریون ۱۴۰
 بصری، جاحظ ۲۱۵
 بطلمیوس ۷۱
 بطلمیوسیان ۱۴۳
 بغداد ۷۲، ۲۶۲
 بقراط ۵۱
 بلخ ۳۶، ۸۴، ۹۴، ۱۹۱
 بلخی، ابومشعر جعفر بن محمد ۲۲۸
 بلخی، ابویزید احمد بن سهل ۲۲۸
 بلخی کعبی، ابوالقاسم ۲۱۵
 بلژیک ۷۶، ۱۶۷
 بلعام ۱۴۰
 بلیزاریوس، فلاویوس ۴۸
 بناپارت، ناپلئون ۱۳۵
 بندهش ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۹۶، ۱۹۷
 بنگسون، هرمان ۲۴، ۲۶، ۳۹، ۴۳
 بنونیست، امیل ۷۸، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۱۰۱، ۱۳۸، ۱۳۹
 ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۶
 بنی‌اسراییل ۹۳، ۹۴، ۹۶، ۹۸، ۱۰۵، ۱۰۶
 بویر، مارتین ۱۰۵
 بودا ۸۶، ۱۶۶، ۱۹۶، ۲۰۰، ۲۰۱
 بودروم ۲۱
 بورکهارت، یاکوب ۱۶۱
 بوریدان، یوهانس ۱۵۹
 بوزجانی، ابوالوفا محمد ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴
 بوست، ویلهلم ۱۰۴
 بوسونه، ژاک بنینی ۱۱۰، ۱۱۱
 بوکاچیو، جیووانی ۲۳۵
 بویوتی ۱۲۶
 بیومی مدکور، ابراهیم ۲۳۱، ۲۳۲
 بهار، محمدتقی (ملک‌الشعرا) ۱۹۱
 بهار، مهرداد ۸۶، ۱۰۳، ۱۳۸، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۵، ۱۹۰
 ۱۹۲، ۱۹۶، ۱۹۹، ۲۰۰
 بهرام ۲۰۲
 بهمن ۱۷۷، ۱۹۹
 بهمن پشت ۸۷
 بهمنش، احمد ۱۲۱
 بهمنیار، ابوالحسن (مجوس) ۲۲۸
 بیت‌المقدس ۱۰۸، ۱۶۷
 بیت‌لحم ۱۴۰، ۱۴۱
 بیده، ژوزف ۸۹
 بیروت ۷۹، ۸۰
 بیرونی، ابوریحان محمد ابن احمد ۱۲، ۹۴، ۱۸۳
 ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۴
 بیزانس ۴۷، ۴۸
 بیکن، راجر ۱۶۰، ۱۶۵
 بیکن، فرانسیس ۱۶۵
 بین‌النهرین ۵۰، ۷۲، ۸۳، ۱۴۲
 بئوسی ۶۷
 پاپکین، ریچارد ۲۴۱، ۲۶۰
 پاتریسیوس، فرانچسکوس ۱۴۰
 پارت / پارتی / پارتیان ۱۲، ۲۹، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۶۵
 ۱۰۲، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۴۲
 پارس / پارسی / پارسیان ۱۲، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۳۴، ۳۹، ۴۳، ۴۷، ۴۸، ۵۵، ۵۹، ۶۰، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۰، ۷۹، ۸۴، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۹، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۹۱، ۲۱۱، ۲۲۹، ۲۳۲، ۲۳۹
 پاریس ۵۴، ۱۲۸، ۱۲۹، ۲۵۹
 پازاتاس ۸۱
 پاسکال، بلز ۱۶۷

پوریلامپس ۲۶	پاسکولی، حیوانی ۲۳۶
پوسیدون ۱۱۳	پاکر ۱۰۸
پولیب/ پولوبیوس ۱۴۳	پانتی کاپه ۱۴۳
پومپئوس / پومپه، گنیوس ۴۹، ۵۰	پانوسی، استفان ۲۲، ۴۳، ۳۸
پونت/ پونتوس ۶۶، ۱۴۳، ۱۴۴	پاوسانیاس ۵۸
پهلوی ۱۰۳، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۴۴	پرسپولیس ۶۱
پیثاگوراس : فیثاغورس	پرسه ۱۴۴
پیرنیا (مشیرالدوله)، حسن ۳۷، ۴۵، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۹	پرگام ۱۵۲
۱۰۳، ۱۰۳، ۱۳۷	پروتاگوراس ۵۱
پیزبسترات ۱۲۱	پروکلوس/ پروکلس / برقلس ۲۴، ۲۱۴
پیساندر ۱۲۷	پروکنسوس ۶۷
پیسوتنس ۱۲۵	پروکوپئوس قیصریه‌ای ۴۸، ۴۹، ۱۴۵، ۱۴۷، ۱۴۸
پیندار / پینداروس ۲۳	۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۲۷۷
تارسکی، آلفرد ۲۵۴	پرومته ۱۱۴
تالس ۷۶، ۸۲	پریپاتتیک ۲۰۹
تالی ۱۳۳	پریدو، همفری ۹۹، ۱۰۰
تاناکا، کازو ۲۴۶، ۲۵۲	پریسکیانوس لیدیایی ۱۵۱
تب / تبس ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۸	پریکتیونه ۱۸
تخت جمشید ۲۶۹	پریکلس ۲۵، ۱۱۶، ۱۶۴
تراس، هانری ۲۶۸	پلایو، مارسلینو منندس ۸۵
تراکیه ۱۷، ۵۷، ۵۸، ۱۱۷	پلتون / پلثون ۱۳۹
تراوا ۵۳	پلوپونز / پلوپونزی ۲۱، ۲۶، ۶۰، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲
ترپسیکور ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۷	۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۴
ترک / ترکی ۱۲، ۱۳، ۱۸۹، ۱۹۱، ۱۹۶، ۲۰۱، ۲۷۲	پلوتارخ / پلوتارک / پلوتارکوس ۱۸، ۷۷، ۷۸، ۱۱۶
ترکمنستان ۱۰۱	۱۱۸، ۱۲۰، ۱۲۱، ۲۷۷
ترکیه ۸۰، ۲۴۴	پلوتینوس : فلوطین
ترموپیل ۱۳۴، ۱۳۵	پلینی : گایوس پلینی
تروا ۵۳، ۸۱	پنلوپه ۵۴
تریمنس ۱۲۶	پوپ، آرتور ۱۷۱
تسالی/ تسالیه ۵۷، ۶۲، ۱۲۶	پوتیدایا ۱۱۸
تفتازانی، سعدالدین ۲۳۰	پورداود، ابراهیم ۲۳، ۹۶، ۱۱۱، ۱۵۳
تفضلی، احمد ۹۱، ۱۷۹	پورسینا ۱۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۸۳، ۲۰۹، ۲۱۷
تگراس ۲۴۲	۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۲۸، ۲۳۲، ۲۶۴، ۲۶۶
تمیستوکل / تمیستوکلس ۱۲۰، ۱۲۱	پوروچیستا ۲۱۱
تنوشیتلان ۷۳	پوروشاسپ ۹۴

تهران ۱۷۵، ۱۷۶، ۲۴۳، ۲۷۰	حجاز ۱۶۷
تورات ۸۸، ۹۶، ۱۱۱، ۱۳۶، ۲۱۱	حران : کارهه
توران ۱۸۹، ۹۹	حزقیال ۹۹، ۱۱۲، ۱۴۰
تورفان ۲۰۳، ۲۰۱	حلب ۴۲، ۱۶۸
توس ۱۶۷، ۱۰۲	حسن (ع) ۲۳۴
توکودید / توکودیدس / توسیدید ۱۲۳، ۱۲۶-۱۳۰، ۲۷۷	حسین (ع) ۲۳۴
تونس ۲۰۸	حلبی، علی اصغر ۲۱۶، ۲۱۷
توینسی، آرنولد ژوزف ۲۶، ۶۱، ۶۲، ۷۲، ۷۳، ۱۳۲، ۱۵۲	خاتمی، حمیدرضا ۲۵۲
تیر ۱۸۳	خارمیدس ۱۸
تیسافرن ۳۲، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸	خالکیدئوس ۱۲۴، ۱۲۶
تیکو براهه ۲۶۳	خاورمیانه ۷۵، ۱۷۵
تیگران ۱۴۴	خائرونیا ۶۸
تیماکوراس ۱۲۳	خرده‌اوستا ۱۸۷
تیمائوس ۱۵۹	خرقانی، ابوالحسن ۲۴۵
تئوپومپوس ۸۲، ۱۶۳	خرمیه (خرم‌دینی) ۲۰۸
تئودورا ۴۸، ۱۴۷	خسرو انوشیروان / پرویز ۴۸، ۸۷، ۱۴۵، ۱۴۹، ۲۰۶، ۲۱۲
تئوکریتوس ۳۱	خسروانی ۲۰۹
ثلاثی، محسن ۲۳۹	خشایارشا ۲۰، ۲۱، ۶۲، ۸۱، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۶۴، ۱۴۳، ۱۳۵، ۱۳۴
ثمیستوکلس : تمیستوکل	خواجه نظام‌الملک ۱۶۷
جابر بن حیان ۲۱۵	خوارزم ۴۱، ۷۱، ۱۷۳
جالینوس ۲۱۴	خوارزمی، ابوجعفر محمد بن موسی ۱۲، ۲۶۴، ۲۶۵
جاماسپ ۱۰۲، ۲۱۱، ۲۱۲	خورنه ۲۴، ۲۱۰
جام جم ۱۹۰، ۲۱۳	خیام نیشابوری، غیاث‌الدین ابوالفتح عمر بن ابراهیم ۲۶۵
جاودانیه ۲۰۸	خیوس ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵
جر، خلیل ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۵، ۲۳۱	داردائل ۶۴
جفری، آرتور ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۹۳، ۲۳۷	دارمستتر، جیمز ۲۷۰
جلالی مقدم، مسعود ۱۹۵	داروین، چارلز ۱۸۶، ۲۵۰
جمشیدی، محمد ۲۴۲	داریوش ۱۲، ۱۶، ۲۰، ۳۷، ۴۱، ۴۲، ۳۷، ۳۸، ۶۴، ۶۵، ۶۸، ۷۱، ۸۷، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۳۰، ۱۳۷، ۱۳۲، ۱۳۰
جنیدی، فریدون ۵۵، ۱۷۷، ۲۰۵	داسکولیون ۱۴۳
جورج واشینگتن ۱۷۶	
چین / چین ۹، ۲۰۱، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۷۶	
حیشه ۳۶	

دیونوسوس ۸۷	داماسکیوس سوری ۱۵۱
ذیمقراطیس : دموکریت	دانته آلیگیری ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸
رابرتز، جان موریس ۲۵۱	داندامايف، محمد ۶۱، ۶۲، ۹۵، ۱۳۵
رازی، امام فخر (امام ابن الخطیب) ۲۳۰	دانوب ۵۸، ۷۰، ۸۰
رازی، محمد بن زکریای صیرفی ۷۷، ۱۰۷، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۸، ۲۳۱	دانیال ۹۶، ۹۹، ۲۱۱
راسل، برتراند ۵۲، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶	داود / داودیان ۱۰۷، ۱۰۸
راسین، ژان ۱۴۴	دجله ۶۵
راشد، حسینعلی ۲۲۴، ۲۴۰	دقیقی، ابومنصور محمد بن احمد توسی ۲۱۲
راوس، ویلیام هنری دنهام ۳۷	دکارت، رنه ۹۰، ۲۲۵، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۵
راهگانی، روح‌انگیز ۵۳، ۵۴	دلبروک، هانس ۱۳۴، ۱۳۵
رایتزشتین، ریچارد آگوست ۸۹	دلس ۷۰
راین ۷۰، ۸۰	دلف ۶۷، ۷۰، ۱۱۷
راینخ، تئودور ۶۶، ۱۴۴، ۱۵۲	دماراتوس ۱۲۱
رخج ۳۶	دمشق ۴۲، ۵۹
رسائلی، محمد لیث ۲۱۵	دموستن / دمستن / دیموستنس ۵۷، ۵۸
رستم ۱۹۰، ۲۳۵	دموکراسی ۱۹، ۲۶، ۴۱، ۶۰، ۶۳، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸
رشر، نیکولاس ۱۵۹	۱۱۹، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۲
رمپیس، کریستیان ۷۰	دموکریت ۲۱
رمزی، فرانک ۲۵۴	دهخدا ۲۱، ۴۵، ۱۴۵، ۱۶۳، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۶۲
رنان، جوزف ارنست ۸۵، ۱۰۵، ۳۳۲	دورانته، ویلیام جیمز / آریل ۲۳، ۲۴، ۳۱، ۳۲، ۳۳
رنجبر، محمد ۲۵۲	۳۴، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۱، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۳، ۷۸
رواقی / رواقیون ۲۸، ۱۶۲	۱۰۶، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۴۲، ۱۵۵، ۱۶۵، ۱۷۳، ۲۷۷
رودس / رودسی ۱۹۸	دوروی، ویکتور ۱۲۸
روس / روسی / روسیه ۱۵، ۴۲، ۲۳۵، ۲۴۳، ۲۴۴	دوشن گیمین، ژاک ۴۱، ۷۶، ۸۹، ۹۰، ۹۵، ۹۷، ۹۸
روسلان / ابروسلان لازارویچ ۲۳۵	۱۰۴، ۱۰۵، ۱۱۰، ۱۱۵، ۱۳۹، ۱۴۰
روم / رومی / رومیان ۱۰، ۱۱، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۶	دوهم، پیر موریس ماریه ۲۳۲
۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۵	دووگل ۵۱
۵۰، ۵۱، ۵۱، ۷۱، ۷۳، ۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۸۱، ۸۴، ۸۵	دیاکونوف، میخائیل ۱۰۳، ۱۰۴
۸۶، ۹۸، ۹۹، ۱۰۸، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۱	دیسانیه ۲۱۴
۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵	دیگناس، بیاته ۴۰، ۴۱، ۴۹، ۵۰، ۱۳۹، ۱۵۰، ۱۵۱
۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۵	دیلیوم ۱۱۸
۱۶۵، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۸، ۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۳، ۱۹۴	دیوژن فینیقی ۱۹، ۱۵۱
۱۹۵، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۳۵، ۲۶۸، ۲۷۷، ۲۷۸	دیوگنس / دیوجانس / دیوژن لائرتی / لارتیوس ۱۸
رومر، کورنلیا ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳	۱۹، ۳۱، ۳۲، ۷۶، ۸۱، ۸۲، ۱۶۴

- رونان، کالین آلیستر ۲۷۱
ری ۱۰۶، ۹۵
ریچارد شیردل ۱۶۸
ریلنڈز، گوردون ۸۸
زاده، لطف‌الله علی‌عسکر ۲۴۳، ۲۴۴
زال زر ۲۳۵
زاوش / زوش : زیوس
زاینده‌رود ۸۴، ۱۷۱
زجاج ۲۲۹
زرتشت ۲۲، ۴۱، ۴۷، ۷۶، ۷۸، ۸۱، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۹، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۵، ۱۹۶، ۲۰۰، ۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۴۵
زرتشتی / زرتشتیان ۲۳، ۲۴، ۵۵، ۷۸، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۴، ۹۷، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۱۰، ۱۳۹، ۱۵۴، ۱۵۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۴۴
زروان ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۴
زروانوس ۱۹۶
زروانی / زروانیان ۷۸، ۷۳، ۱۷۶، ۱۸۴، ۱۹۵، ۱۹۶
زروبابل ۱۰۷
زرین کوب، عبدالحسین ۱۳، ۱۸، ۳۱، ۳۳، ۵۰، ۱۰۳، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۶۶، ۱۸۰، ۲۰۴، ۲۰۸
زنجان ۱۶۸
زنون الیایی ۱۶۲
زیگفرید ۲۳۵
زیگفرید، آندره ۱۲۹
زیمبیر : سیپار
زیوس / زئوس ۶۷، ۸۲، ۸۷، ۹۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۹۹
ژاین ۲۵۱
ژرمن / ژرمنی ۲۴۱
ژوپیتر : زیوس
ژوستینیان / ژوستینیوس / ژوستینین ۴۸، ۴۹، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱
ژوگورتا ۱۴۴
ژیلسون، اتین ۱۶۰، ۱۶۱
ساتورن / ساتورنوس ۱۹۸
سارتن، جورج ۱۶۷
سارد ۴۱، ۸۴، ۱۱۸، ۱۲۲، ۱۳۲، ۱۳۷
ساسانی / ساسانیان ۱۹، ۲۸، ۲۹، ۴۰، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۸۰، ۸۶، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۴۵، ۱۷۲، ۱۸۷، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۱۲، ۲۲۸، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۶۲، ۲۶۷
سالامیس ۱۲۸، ۱۳۰
ساموس ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸
ساوه ۱۴۰
سبزواری، ملاحادی ۲۲۰، ۲۲۱
سپینته‌مینو ۱۸۹، ۲۳۹
سپیتمان (اذکایی)، پرویز ۷۷، ۱۰۶، ۱۰۷، ۲۱۵
سپیدجامگان ۲۰۸
سجادی، سیدجعفر ۱۶۸، ۲۱۸، ۲۷۵، ۲۷۶
سجستانی، ابوسلیمان محمد بن طاهر بن بهرام ۲۲۸
سدیو، لویی آملی ۲۶۳
سرخ‌جامگان ۲۰۸
سرخسی، ابوالعباس احمد ابن‌الطیب ۲۲۸
سروش ۱۷۸، ۲۱۳
سزار، ژولیوس / جولیسوس ۵۰، ۲۳۵
سعید، ادوارد ودیع ۴۰، ۲۴۸
سعید، عبیدالله المهدی ۲۰۸
سغدی ۱۹۶
سقراط ۱۸، ۱۹، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۵، ۳۷، ۴۶، ۵۱، ۶۷، ۷۷، ۷۹، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۳۱، ۱۶۱، ۱۶۴، ۱۶۵
سکایی / سکاییان ۷۱، ۱۴۴
سکولوم ۱۹۸

شهرستانی، محمد بن عبدالکریم ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۰۶	سلوکی/سلوکیان / سلوکیه ۶۹، ۸۱، ۱۰۸، ۱۴۲، ۱۴۳
شهید بلخی ۲۱۵	سمپرونی ۱۵۲
شیث ۱۴۰	سمریه ۱۴۹
شیخ بهایی/ بهاءالدین محمد بن حسین عاملی ۲۲۴، ۲۴۵	سمله ۸۷
صائبی ۹۸	سنبادیه ۲۰۸
صدرالمتالهین : ملاصدرا	سندایی ۲۴۷
صلاح‌الدین ایوبی ۱۶۸	سن‌دیگو ۲۴۲
طاهری، منصور بن طلحه ۲۱۵	سوریه ۸۰، ۱۴۲، ۱۵۰، ۱۷۵، ۱۹۳، ۲۰۵، ۲۷۱
طباطبایی، محمدحسین ۱۹۱، ۲۲۷، ۲۶۴	سوفرونیسکوس ۱۸
طوس : توس	سوفوکل / سوفوکلس ۲۳
ظاهر (ملک) ۱۶۸	سوکراتس : سقراط
عالم، عبدالرحمن ۱۱۰	سومر ۲۸، ۵۰، ۷۲، ۱۶۵
عباسی / عباسیان ۱۲، ۲۱۷، ۲۲۹، ۲۶۲	سهروردی، شهاب‌الدین یحیی بن حبش بن امیرک ۹۰، ۱۶۸، ۱۹۰، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲
عبرانیان ۹۴	۲۱۳، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۵۷، ۲۵۸
عبری ۹۶، ۱۰۴	سیبویه ۲۲۹
عثمانی ۱۲	سپار ۷۲
عراق ۸۰، ۲۳۰، ۲۴۵	سیراکوس ۱۲۶
عرب / عربی ۱۲، ۱۳، ۷۰، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۴۰	سیستان ۱۰۱، ۱۰۴
۱۵۷، ۱۶۰، ۱۶۷، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۹۳، ۲۰۵	سیسیل ۱۹، ۱۳۰
۲۰۶، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۲۵، ۲۲۷	سیک ۹۷
۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۷، ۲۴۸، ۲۶۳	سیمپلیکیوس کیلیکی ۱۵۱
۲۷۱	سیمونید کیوسی ۱۳۴
عزرا ۹۶، ۹۸، ۹۹، ۱۰۸، ۱۰۹، ۲۱۱	شاپور ۲۸، ۲۹، ۱۸۷، ۲۰۲
عطار کدکنی نیشابوری، محمد بن ابراهیم ۱۹۰، ۱۹۵	شال، میشل ۲۶۳
۲۲۰، ۲۴۵، ۲۶۱	شاهنامه ۵۴، ۱۷۶، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۳۵
علوی، سید احمد ۲۲۱	شایگان، داریوش ۲۱۳، ۲۷۲
علی (ع) ۲۳۴	شیستری، سعدالدین محمود بن عبدالکریم ۲۲۳، ۲۳۰
علی‌اف، اقرار ۲۴۴	شدر، هانس هنریش ۸۹، ۱۰۵
علی‌عسکرزاده، لطف‌الله : زاده	شفا، شجاع‌الدین ۸۵، ۱۶۸، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۳۸، ۲۶۸
عیسی (ع) / عیسوی ۸۶، ۸۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۵۳	شکسپیر، ویلیام ۲۳۵، ۲۳۶
۱۵۴، ۱۶۰، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۲	شوالیه، ژان ژاک ۱۱۰
غزالی توسی، ابو‌حامد محمد بن احمد ۱۵۹، ۱۶۷	شوان، فریتیوف ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵
۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۶	شوش ۳۰، ۴۱، ۵۸، ۶۴، ۷۳، ۸۴
	شهرستانی، ابوالفتح تاج‌الدین محمد ۱۸۴

فریدون ۲۱۱، ۱۹۱	فاتک ۲۰۲
فریگیه ۱۴۳	فاخوری، حنا ۲۳۱، ۲۰۵، ۲۰۰، ۱۹۸
فلسطین ۲۴۸، ۱۴۹، ۱۰۹، ۱۰۶، ۱۰۰	فارابی، ابونصر محمد بن محمد طرخان ۲۰۵، ۱۲
فلوطين / فلوطينی ۲۳۲، ۱۶۹، ۳۰، ۲۹، ۲۸	۲۶۶، ۲۳۲، ۲۳۱، ۲۲۸، ۲۲۱، ۲۲۰
فودوس ۴۹	فارسی ۵۱، ۴۶، ۴۳، ۳۸، ۳۲، ۲۸، ۲۳، ۲۱، ۲۰
فوکیس ۵۸	۵۸، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۶، ۷۷، ۸۷، ۸۹، ۱۰۶، ۱۱۰
فون پیزا، لئوناردو ۲۶۵	۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۴۰، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۶۳، ۱۶۴
فیوناتچی، لئوناردو : فون پیزا	۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۹۱، ۲۰۱، ۲۰۴
فیثاغورس ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۴۱، ۷۷، ۸۷، ۹۸، ۹۹، ۱۳۹	۲۱۰، ۲۱۴، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۷
۲۴۹، ۱۹۸	۲۳۸، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۳، ۲۷۶
فیچینو، مارسیل ۱۴۰	فازنابازوس : فزنا باز
فیخته، یوهان گوتلیب ۹۰	فازناک ۱۴۳
فیروز بهرام ۱۷۶	فارینگتون، بنجامین ۱۶۵
فیلو ۱۰۴	فازی ۲۴۷، ۲۴۶، ۲۴۴، ۲۴۲، ۲۴۰، ۲۳۹، ۱۵۶
فیلیپ (مقدونی) ۱۴۴، ۶۸، ۶۵، ۵۸، ۳۱، ۳۰	۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶
فینیقی / فینیقیه ۱۱۷، ۶۰	فاطمه ۲۳۵، ۲۳۴
فیوم ۲۰۳	فاطمیون ۲۰۸
قابوس ۲۷۰	فائوستا ۱۵۱
قباد ۲۰۶، ۱۴۵، ۴۸، ۴۰	فرات ۱۰۸، ۸۰، ۵۰، ۴۹، ۴۲
قبطی ۲۰۳	فردوسی ۲۲۱، ۲۱۳، ۲۱۲، ۱۹۱، ۱۷۶، ۵۴، ۱۵
قرآن مجید ۲۷۳، ۲۳۷، ۲۲۹، ۲۲۶، ۱۹۳، ۱۷۸، ۱۷۷	۲۳۶، ۲۷۲
قرمطی / قرمطیه ۲۰۸	فرسیدس ۹۱
قورچیان، نادرقلی ۲۶۷	فرشاد، مهدی ۲۶۷، ۱۹۰، ۱۸۹، ۱۷۶، ۱۷۵
قیصر ۱۴۲	فرشاوستر / فراشاوستر / فرشوستر / فرشادستر /
قیصریه ۱۵۰	فرشادشور ۲۱۲، ۲۱۱
کاپادوکیه ۸۵	فرعون ۱۷۵
کاپلستون، فردریک ۳۷، ۳۶، ۳۵، ۲۷، ۲۶، ۱۸، ۱۷	فرفوربوس صوری ۲۱۴
۱۶۵، ۱۵۱	فرگه، گوتلوب ۱۵۷
کادمیا ۵۹	فزناباز ۱۴۳، ۱۲۳
کار، مهرانگیز ۵۴	فرهاد ۵۰
کارتاژ ۱۴۴	فرهادی، مرتضی ۱۷۵، ۱۷۴، ۱۶
کارهه / کرهه ۹۴، ۵۰	فرهوشی، بهرام ۱۹۹، ۱۹۸
کاریان ۴۱	فرونیکوس ۱۲۷
کاسکو، بارت ۲۴۹، ۲۴۸، ۲۴۶، ۲۴۲	فروهر / فروشی ۱۸۱، ۱۸۰، ۱۷۹، ۱۷۷، ۲۳، ۱۶
کاشانی، غیاث‌الدین جمشید ۲۶۷، ۲۶۶، ۲۶۵	۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۲۰۲، ۲۱۱
	فروید، زیگموند ۱۰۹، ۱۰۶، ۱۰۵

کاکو، میچو ۱۸۶	کورش ۲۰، ۳۷، ۳۸، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۶۷، ۹۵،
کالسدون ۲۵	۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۲۱، ۱۳۲، ۱۳۶،
کالمن، رودلف ۲۴۸	۲۴۵، ۲۶۹
کالیگیتوس ۱۲۳	کورنفورد، فرانسیس مکدونالد ۴۱، ۸۹، ۱۶۵
کامرون، جورج ۵۳	کوروفکین، فتودور پتروویچ ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۳۰، ۱۳۱
کانت، امانوئل ۱۶۶، ۹۰	کورینت ۶۰، ۱۲۴، ۱۴۴
کدروس ۱۸	کوریمن، فانیا ۲۴۳
کراسوس، مارکوس لیسینیوس ۵۰	کوزکو ۷۳
کرت ۱۴۳	کومه ۷۶
کرد ۳۸	کومون، فرانتس ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۵، ۱۸۸، ۱۹۸
کرمان ۳۶، ۲۷۵	کوی ویشناسیه : ویشناسپ
کرونوس ۱۹۶، ۱۹۸	کوبین مری (کالج) ۲۴۲
کریتیاس ۱۸	کیال اسماعیلی، احمد ۲۱۵
کریسپ / کریسیوس ۱۵۱	کیانی / کیانیان ۹۴، ۹۹، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۸۲
کریستین سن، آرتور ۴۰، ۸۶، ۲۰۷	کیخسرو ۲۱۱، ۲۱۳
کزنفن : کزنفون	کیدینو ۷۱
کسانتوس لیدیایی ۸۱	کی گشتاسپ ۲۱۱، ۲۱۲
کلبی ۱۹، ۲۰۰	کیوان ۲۰
کلمن، کارل ۱۹۴	کیومرث ۱۸۳
کلنی، آلبرت (کبیر) ۲۳۲	کیومرثیان ۱۸۵
کلوز، فرانک ۱۸۶	گال، آگوست فون ۱۰۵
کلناخوس ۴۴، ۴۵، ۸۲، ۱۲۸	گایگر، ویلهلم ۱۸۴
کلیت ۶۵	گایوس پلینی / پلینیوس ۱۹، ۲۰، ۹۱
کلیکیه ۸۵	گایوس گراکوس ۱۵۲
کلیما، اوتاکر ۲۸، ۴۰، ۵۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸	گداتس ۴۲
کلثوم ۱۲۱	گرانیک ۱۲، ۶۴، ۶۵، ۶۶
کمبریج ۲۰۸، ۲۶۵، ۲۷۱	گرجستان ۸۰
کمبوجیه ۹۵، ۱۰۲، ۱۰۷، ۱۲۱	گرگان ۱۰۷، ۱۶۷
کنت، ایسیدور اوگوست ماری فرانسیس خاویر ۲۳۵	گزنفون / گزنفون ۳۷، ۳۸، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۶۷،
کندی ۲۱۴، ۷۸	۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۲۳۷، ۲۷۷
کنستانتین یکم / مقدس / بزرگ / کبیر ۱۵۱	گشتاسپ : ویشناسپ
کوپرنیک ۷۱، ۱۶۵	گل ۱۹۳
کودکیه ۲۰۸	گلدنر، کارل فردریش ۱۰۴
کوربن، هانری ۲۴، ۹۰، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۱۸،	گنداره ۳۶
۲۲۱، ۲۲۵، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۷۷	گندی شاپور ۱۷۲، ۲۶۷

لیدی / لیدیا ۱۳۶	گنوسی / گنوستیک / گنوستیسیم ۸۶، ۸۷
لیز، گری ۱۹۴	گواهی، عبدالرحیم ۹۷
لیسینیا ۱۵۱	گوبرویاس ۸۱
ماد / مادی ۳۹، ۴۱، ۸۵، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۲۲، ۲۰۴	گوت ۴۳
ماراتون ۶۲، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۴	گوته، یوهان ولفگانگ ۲۳۵، ۲۷۳، ۲۷۴
مارکوس اورلیوس آنتونیوس ۲۰، ۴۵، ۱۳۷، ۱۳۸	گودل ۱۵۷، ۱۵۸، ۲۵۴
ماریه ۱۰۶	گوردیان، مارک آنتونی ۲۹
مازیاریه ۲۰۸	گورینگ، هرمان ۱۹۵
ماکیاولی، نیکولو ۳۰، ۱۱۰	گیج، پیتر ۱۵۷
ماگنسیا ۱۲۱	گیرشمن، رومان ۱۵، ۱۶، ۲۱، ۲۲، ۴۱، ۴۲، ۴۶، ۴۷، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۴، ۶۶، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۲
ماندانا ۱۰۳	۸۴، ۸۵، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۴۲، ۱۵۵
مانوی / مانویان ۸۶، ۱۵۰، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۹۶، ۱۹۹	گیورس، رومان ۱۲۹، ۱۳۲
۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۱۲، ۲۱۴	گنینون، لدویگ ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳
مانی ۸۶، ۱۰۲، ۱۷۳، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۵	لاتین / لاتینی ۷۹، ۱۶۱، ۱۹۴، ۲۲۵، ۲۳۱، ۲۵۱
۲۱۴، ۲۰۶	لاسال ۸۷
ماوراءالنهر ۲۳۰	لاسیونم ۱۹۴
مبضه: سپیدجامگان	لاکونیا ۱۲۴
محمد (ص) ۱۰۰، ۲۳۴	لاهیجی، محمد ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۰
محمده: سرخجامگان	لاپنیتز، گاتفرید ۹۰، ۲۳۳
محمی‌الدین ابن عربی ۲۲۲	لبنان ۳۶، ۸۰، ۱۵۰
مدرسی ۱۶۰، ۲۰۹	لتو ۸۷
مده ۱۵۵	لسکی، آلبین ۳۱
مدیترانه ۱۲، ۱۲۹، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۸۹، ۱۹۴، ۲۰۱	لطفی‌زاده: زاده
۲۳۱	لمب، هارولد ۲۶۹
مراغه ۱۶۸	لنی ۱۰۵
مردونیه ۶۲، ۱۳۲	لو وریه، اوربین ۲۶۴
مرمره ۶۴	لوچلی، ساموئل ۱۹۴
مروزی، ابویحیی ابراهیم ۲۲۸	لوسیوس وروس ۲۰
مزدا / مزدایی ۷۸، ۸۵، ۸۶، ۱۰۱، ۱۹۹، ۲۰۹، ۲۱۰	لوکریس ۱۲۶
۲۳۰، ۲۳۱	لوکیانوس ۳۲، ۶۴
مزدک ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷	لهراسپ ۹۹
مزدکی / مزدکیان ۳۹، ۴۰، ۵۵، ۱۷۳، ۱۷۶، ۲۰۴	لیال، آلفرد ۲۴۸
۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸	لیبری، گوگلیلمو ۲۶۳
مزدیسنا ۲۳، ۸۲، ۸۸، ۹۹، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۷۶، ۱۷۷	لیخاس ۱۲۶

۲۰۲، ۱۱۲، ۱۱۱، ۱۰۷، ۱۰۶	۲۳۷، ۲۰۶، ۱۸۷، ۱۷۹، ۱۷۸
موسی بن شاکر ۲۶۴، ۲۶۲	مسعودی، علی بن حسین ۲۱۶
مولر، آگوست ۳۹	مسیح (ع) ۹۶، ۹۸، ۱۱۱، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۶۰،
مونتائوس ۱۴۹	۱۷۵، ۱۸۸، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۳۳
مونتسکیو، شارل لویی دو سکوندا ۱۴۴	مسیحی / مسیحیان ۲۳، ۳۶، ۴۳، ۴۹، ۸۴، ۸۵، ۸۶،
مونرو، آرتور ۱۳۴	۸۷، ۸۸، ۹۳، ۹۸، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۴۰،
مهر / مهري ۲۱، ۴۰، ۷۷، ۸۵، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۷۸،	۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۸۸،
۱۸۳، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳،	۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۲۰، ۲۳۲، ۲۳۳،
۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۴، ۲۷۳	۲۴۸، ۲۷۲
مهرپرستی ۸۵، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۷۴	مشاء / مشایی ۷۷، ۱۶۳، ۲۰۸، ۲۱۲، ۲۱۷
مهرداد ۷۶، ۱۹۰	مصر ۹، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۸، ۴۱، ۴۲، ۴۶، ۵۷، ۶۸، ۷۱،
مهرداد ششم (اوپاتور) ۶۵، ۶۶، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵،	۷۷، ۸۰، ۸۳، ۸۵، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۲۱، ۱۳۶،
۱۵۳	۱۷۵، ۲۰۱، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۳۱، ۲۴۵، ۲۴۸، ۲۶۴،
میتانی ۱۸۸	۲۷۱
میترا / میتراپی ۸۵، ۹۸، ۱۰۵، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۷۶،	مطهری، مرتضی ۱۸۶، ۲۲۷، ۲۲۸
۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۰،	معتزله / معتزلی ۲۱۵
میتراپیسم: مهرپرستی	معطوفی، اسدالله ۸۰
میتراداتس: مهرداد	مغول / مغولان / مغولی ۸۸، ۱۸۹، ۲۰۱، ۲۴۱
میر، ادوارد ۹۶، ۱۰۴	مقدونیان ۱۱، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶،
میراندولا، پیکودلا ۱۴۰	۶۸، ۶۹، ۱۲۰، ۱۳۸، ۱۴۳، ۱۷۲
میرداماد، میر برهان‌الدین محمدباقر استرآبادی ۲۱۸،	مقدونیه ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۱۴۳،
۲۲۴، ۲۲۱	۱۵۲، ۱۹۴
میرزا اسدالله ۲۲۱، ۲۲۳	مقنعه ۲۰۸
مسیکه / مسیخه ۲۹	مکلیش، کنت ۵۲، ۵۳
میلت / میلیتی (ملطی) ۲۵، ۷۶، ۸۲، ۱۱۶، ۱۱۷،	ملاصدرا ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۴۰، ۲۶۰
۱۱۸، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۳۷	ملتانى، بهاء‌الدین زکریا ۲۲۳
میلز، لارنس ۸۷، ۸۸، ۱۰۴	ممدانی، ابراهیم ۲۴۲
مینوی خرد ۱۷۸، ۱۷۹، ۲۳۹	ممن ۶۵
میه ۱۱۱	منصور بن طلحه طاهری ۲۱۵
مئو ۱۱۰	منوچهری دامغانی، ابوالنجم احمدین قوص بن احمد
ناسا ۲۴۲	۱۹۱
ناصر خسرو قبادیانی ۲۳۲	موتسارت، ولفگانگ آمادیوس ۱۴۴
ناهید ۲۰	موحد، ضیاء ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۲۵۴
نیوریمانو ۷۱	موسسه فناوری ماساچوست ۱۷۶
نیوکدنزر ۹۶	موسی (ع) ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۹، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵،

- نحمیا ۹۶، ۱۰۸، ۲۱۱
 نصر، سیدحسین ۳۳، ۳۴، ۵۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۲۰۸
 نصرانی ۲۱۴
 نظامیه ۱۶۷
 نعمه، عبدالله ۲۱۶
 نمرود ۱۴۰
 نوافلاطونی ۲۴، ۲۸، ۱۳۹، ۱۵۹، ۲۱۴
 نوری، فضل‌الله ۱۷۶، ۲۱۰، ۲۲۴
 نوریچ ۹۹
 نیربگ، هنریک ساموئل ۸۸، ۱۰۲، ۱۰۴
 نیچه، فردریش ویلهلم ۷۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۹
 ۱۷۰، ۲۴۱
 نیشابور ۱۶۷، ۲۷۵
 نیکوماخوس ۱۷
 نیل ۸۰
 نیوتن، آیزاک / نیوتنی ۴۸، ۱۶۶، ۲۵۸، ۲۶۴
 نیوجرسی ۱۷۶
 نیولی، گرادو ۸۶، ۱۰۱، ۱۰۲، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۶
 نیومکزیکو ۲۴۲
 واتلی، ن. ۱۳۴
 وارنر، رکس ۳۷
 واندروردن، وارنل ۱۹۸
 وانگ، لی ۲۵۳
 وراق، ابوعیسی (محمد بن هارون) ۲۰۲، ۲۰۶
 ورمازرن، مارتین ۱۱۱، ۱۸۸
 ولتر، فرانسوا ماری ۱۰۵، ۱۶۵، ۲۳۵
 ولگاش ۱۹، ۲۰، ۳۲، ۷۷
 وندال ۴۳
 وولف، کریستین ۹۰
 ویت، فرانسوا ۲۶۷
 ویتنی، ویلیام دوایت ۴۷، ۴۸
 ویدرزیش ۱۲۱
 ویدنگرن، جیو ۱۰۴، ۲۰۱، ۲۰۴، ۲۰۵
 ویزرش ۱۷۸
 ویشناسپ ۴۲، ۹۴، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۷
- ۲۱۲، ۱۳۰
 وینتر، انگلبرت ۴۰، ۴۱، ۴۹، ۵۰، ۱۳۹، ۱۵۰، ۱۵۱
 هادس ۸۲، ۹۱
 هارون‌الرشید ۲۲۹
 هال، استوارت ۲۵۰، ۲۵۱
 هالیس ۶۶
 هالیکارناس / هالیکارناسوس ۲۱، ۶۰
 هالینگ‌دیل، رجینالد جان ۷۵، ۱۵۹، ۱۶۰
 هاوس‌هولد، جفری ۳۷، ۳۸، ۴۵، ۱۲۸
 هاوکینگ، استفان ویلیام ۱۶۸
 هاوگ، مارتین ۱۸۴
 هاید، توماس ۹۰، ۹۸، ۱۰۰، ۱۱۴
 هایدگر، مارتین ۷۹
 هایلند، دریو.ا. ۲۲، ۷۶، ۷۷، ۱۶۴، ۲۴۹، ۲۷۱، ۲۷۲
 هپتالی / هفتالی ۴۹، ۲۱۴
 هخامنشی / هخامنشیان ۱۲، ۲۰، ۲۱، ۳۰، ۳۱، ۴۰، ۴۲، ۵۱، ۵۴، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۶، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۵، ۸۰، ۸۴، ۸۵، ۸۷، ۹۵، ۹۶، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۶۴، ۱۷۲، ۱۷۵، ۲۱۱، ۲۳۷
 هدایت، صادق ۸۸
 هدریک، لری ۴۳
 هراکلیت / هراکلیتوس / هراکلیطوس افسی ۸۷
 هراکلیدس ۵۱
 هراکلیدس پونتیکوسی ۷۶
 هراکلیدس ماگنسیایی ۷۶
 هربلو، بارتلمه ۹۷
 هرتسفلد، ارنست امیل ۹۵، ۱۰۲، ۱۰۳، ۲۶۹
 هرتل، یوهانس ۱۰۲
 هرمزد / هرمز ۴۲، ۷۷، ۸۲، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۱۰۱، ۱۱۴، ۱۶۶، ۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۱۶، ۲۲۱، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۵

هرموکراتس ۱۲۶	یارشاطر، احسان ۲۰۷
هرمیاس ۱۵۱، ۳۱، ۳۰	یاسپرس، کارل ۳۰
هرمیپوس ۱۱۸	یاسوس ۱۲۵
هرودوت ۲۱، ۳۹، ۴۰، ۶۱، ۶۲، ۷۸، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۳۹، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۷۷	یاماوچی، ادوین ماسائو ۱۲۱
هفستوس ۱۱۴	یزدادی، عبدالرحمن بن علی ۲۷۰
هگل، گنورک ویلهلم فردریش ۱۳، ۱۷، ۸۷، ۹۰	یشت‌ها ۲۳، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۲۴۵
هگمتانه (همدان) ۸۴، ۱۰۷	یگر، ورنر ۸۹
هلاس ۱۲۹	یوبولوس ۳۱
هلسپونت ۶۲	یوحنا ۲۳۳
هلند ۱۸۸	یور، پرسی نویل ۲۸
هلن ۵۴	یوستی، فردیناند ۱۵۴
هلنی / هلنیسم ۷۳، ۸۲، ۸۳، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۴	یوستینیان : ژوستینیان
هلوان ۲۱۳	یونان / یونانی / یونانیان ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۸، ۹۹، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۱، ۱۸۹، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۹، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۳۵، ۲۷۷
هند / هندوستان / هندی / هندیان ۹، ۲۰، ۲۹، ۳۳، ۳۸، ۴۱، ۴۷، ۵۵، ۶۲، ۶۴، ۸۱، ۱۱۱، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۲۰۵، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۴۱، ۲۴۸	یهود ۸۴، ۹۳، ۹۶، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۴۰
هندو/ هندوان ۸۶، ۲۸	یهودی / یهودیان ۲۰، ۴۲، ۴۹، ۷۶، ۸۲، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۸، ۸۹، ۹۳، ۹۴، ۹۶، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۱، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۵۳، ۱۶۰، ۲۳۲، ۲۴۳
هنینگ، والتر برونو ۱۰۲، ۱۸۰، ۲۷۷	یهوه ۸۸، ۱۱۱
هوشتانه : استن	
هومان، کیکاووس ۲۴۴	
هومر ۲۳۵، ۵۴	
هون ۴۸، ۴۹، ۱۴۹	
هونکه، زیگرید ۲۱۹، ۲۶۴، ۲۶۶	
هیاطله / هیتالیان : هیتالی	
هیپوداموس میلیتی ۲۵	
هیپوکرات : بقراط	
هیپاس ۱۲۱	
هیترلر ۱۹۵	
هیتی ۱۸۸	
هیروُدس / هرودس ۱۴۱	
هیستاسپ / هیستاسپس ۶۲	
هیستیه ۱۱۷، ۱۱۸	
هیوم، رابرت ارنست ۸۸، ۸۹، ۹۷، ۹۸	

**The Influence of Iranian Thought and Culture on the West:
From Platonic Philosophy to Fuzzy Logic**

Amir Shahab Shahmiri

Abstract

Anyone, with even a basic knowledge and familiarity with the world history, knows quite well that Iranian civilization and culture have been ravaged and invaded by various ethnic groups even far before the formation and integration of this country, and with a rule of thumb, it is easy to find that wars have been imposed on Iran more than any other countries and territories in the world including ancient civilizations of Egypt, China, and India.

Historians and those familiar with political issues often see Iran's strategic position and geographical territory as the reason of such invasions. They believe that the strategic location of Iran in the region as the bridge connecting East and West has been among the main reasons behind some neighboring countries' greed towards occupying Iran. Moreover, in the past few centuries the existence of rich and abundant natural resources in this country has brought in more distant states to Iran.

However, when listing the causes behind the outsiders' invasions, a significant main reason is often neglected: the identity and position of Iranians themselves, who have been creating and promoting the very profound knowledge and culture of their land throughout history. As history testifies, during thousands of years Iranians have been among the leading intellectual, industrial, and artistic nations of the world and within some specific periods of some centuries, they have been specifically considered as the most eminent nations in this respect.

Of course, if we accept such a claim and ask others to accept it as well, we must provide some documented evidence to corroborate the claim and recount its outcomes and consequences in current eras. However, such a huge fundamental bulk of scientific and scholarly documents and evidence about the positive role and extensive influence of Iranian culture and wisdom on the world is available to the researchers and those who are aware of Iran and the world history that no longer they see this issue as a speculation or claim but as a solid theory. On the other hand though, today's youth simply conclude that the aforesaid claim is groundless and that Iranian civilization has never been able to manifest itself and even some see Iran history full of cruelty, irrationalities, and treasons of kingdoms and citizen; they learn about their surrounding world through various media like internet, TV, and popular press containing self-contradictory fuss, lack of positive and sufficient references, and to some extent, due to the underdevelopment of the country in industrial and modern technological fields,. And this is the case when they have a slight willingness, if any, to carry out such an exploration in history.

Then, where from does this discord and cleavage root and why is there so much incongruity between scientific investigations and public beliefs?

The Objectors to the glory of Iranian culture

In fact the statement “the Iranian role in knowledge, culture, and civilization of our contemporary world heritage has been influential” is challenged by a number of objectors: non-Iranians who think of themselves as Iran’s antagonists, Iranians who ignorantly and unintentionally see themselves humiliated, or those who deny, or at least keep reticent facing the facts either due to political reasons, or perhaps sometimes coveting the West.

Foreign rivals, at least in the historical period when they antagonized Iran, have born, and still bear, similitudes in some respects: fear of Iran’s power, and the need to express enmity with Iran to strengthen their internal unity and augment the nationalistic spirit within their nations. However, they may be divided into two main classes in terms of their achievement and possession of the prominent knowledge and civilization:

a) Developed foreign rivals

The first class are technologically and industrially developed antagonists, or mainly the Western world, which see themselves indebted to and successors of the ancient Greek and later Roman culture and trumpet a few historical events like Iran’s conquest by Alexander of the Macedon as the reason for the pride and consolidation of the occidental civilization. The first lines of the biography of Alexander of the Macedon in western encyclopedias such as Larousse and Oxford indicate his victory over Iran as his biggest achievement.

Of course, some aspects of his thought have a few flaws: first, as historical records show that except for a few limited respects such as the belief in a plethora of tyrannical gods or feeling no indignity to expose naked body, as well as industrialized systematic slavery, and most notably, proliferating a sense of competition, rather than cooperation, among citizens, Greek civilization and culture, had born more resemblance to the civilization and culture of ancient Iran than to the claimed culture of today’s West. Additionally, one should not neglect the fact that many of the glorious elements of Greece culture, philosophy, and religions, and thenceforth western history, even to the present day, originate from Iranian and other oriental nations’ thoughts.

Apart from this, why should some western states, with only a history of five hundred to two thousand years, steal and forge the prides and invaluable contributions of the ancient Greek, which is a precious heritage for the mankind and the pride of the people of this land; why do they label this as western history? Does a conventional classification into a class called “the West” suffice to take advantage of the Greek’s historical identity? Is it not something but faking an origin and credit without deserving or meeting the prerequisites of it? Moreover, would the nations who believe themselves to be dependent and successor of the culture and thought of the Ancient Greek accept the shames and evil doings of the Greek as part of their history?

Besides, as the historical records show, the view of the ancient Greek themselves is obviously different from the chain of thought and civilization in the West as conceived of by today western people. For instance, many westerners strive to view Alexander of Macedon as a follower of the Greek thought, and subsequently of the Roman thought, recounting his conquest over Iranians as the reason for the survival of the liberty spirit and glorious civilization throughout the West and the even the whole world. But as history reveals, the very ancient Greeks considered Macedonians as some primitive and savage people; they also saw Alexander as an irrational and impotent figure. Since Alexander who had inherited from his father the dream to conquer both West and East, he firstly had to make some communities of the Greek to follow him in marshaling his army to Iran, only after widespread bloodsheds and cruelties and having destroyed many large civilized Greek cities and crush the recurring revolts. Meanwhile, many of the Greeks continued to take sides with Iran and fought for Iranian causes. The history of Ashkanides reign of Iran and their warfare tactics against the Romans also shows that, had not the pride of Iranian warlords in the army of Darius, the third, prevented the adoption of the Partisan tactics (a term derived from an effective Partian fighting method of light-weight-weapon fighters and horse-mounted archers taking a hit-and-run strategy against heavy-weaned Roman soldiers), which had been proposed by Greek heads of Iranian army, or had not the miraculous fortune aided Alexander to survive the Granicus War, the destiny of the incidence and consequently the world would history have altered. The first measure taken by the refreshed Roman soldiers were also fighting against Alexander's successors and in this quest they considered Iranians, Greeks, and Macedonians the same.

b) The Underdeveloped Foreign Rivals

The second group of the objectors to Iranian civilization and culture are undeveloped rivals particularly those who consider themselves as the inheritors of Arab and Turk empires. The salient feature of these empires, even when at their glorious eras was occupying civilized flourishing lands by means of sword and populate in these lands. They even today claim the proprietorship of the past knowledge and culture of these lands. In this regard, Iran has always been a vast resource available at their disposal. Of course, today given the modern world circumstances, these claims over the present-day Iran's boundaries have faded away. However, they strive to steal from other nations' achievements particularly the weak and less powerful ones, and maybe even Iran's, because their desire to have a history full of knowledge generation and splendid culture exceeds their talents and real attainments.

Attempts to steal and self-monopolize the ideas and the plethora of inventions and technologies, large or small, in which Iranians were leaders or held a school and style including wisdom, religions and rituals, arts, music, architecture, engineering and medicines as well as stealing and forging the identity of scientists and scholars like *Abu Rayhān Biruni*, *Avicenna*, *Abu Nasr Fārābi*, *Khwārazmi*, *Mawlavi Balkhi (Rumi)*, and a mass of other Iranian scholars, poets, artists and scientists clarify and verify this claim.

The author believes that if the *Iranophobia* existing in the essence of compelling

cultures is caused by a fear of Iran's military attack, as they themselves have precisely and repeatedly done this against Iran when they were more powerful than Iran at some periods, such accusations is fake and baseless, and as history shows, powerful Iran has always tended to create arts, expand its economy, and remain productive and generative, and also has been a constant cause of stability and balance in the world. But, if the fear raised from Iranian culture penetration into their cultures, it is to assert that their fear is quite genuine.

c) The Domestic Ignorant

The third group of the objectors to Iranian civilization and culture, the domestic antagonists, are often Iranians who have alienated themselves as a result of the scientific and cultural malaise that has somehow dominated Iran within the past few centuries, and on the other hand, due to the relative progress that Iran's rivals have made in various fields. For instance, those who see scientific progress of the West at this point, and on the contrary, consider their own country lacking such progress, and are not properly linked with the origins and roots of their ancient culture argue that perhaps the scientific-industrial superiority of the West over the east has existed ever since the emergence of civilizations. They believe this is the case even in other areas of civilization such as culture and government, and thus Iran, by default, had lacked them. I have witnessed several instances in the field of lexicology -- which is the simplest method to understand the social and cultural atmosphere of the ancient world -- some ignorant or self-bereft people, when coming across a lexical item that Iranian and European, or even Arabic or Turkish languages share in common, in spite of sufficient existing evidence for the transfer of the word (and subsequently the culture and technology embedded in it) from Iran to other parts of the world, still play the denial tune.

Unfortunately, the majority of the individuals in this group, are among the intellectuals of the country. If they are presented with the difference between what the common folks know of history, or what the global media represent of the world and Iran history, and authentic historical documents and records, they in the best possible case, would use a Persian proverb saying, "assume your father and ancestors have been wise and great, so who are you, and what of their wisdom and greatness have you gained?" and call the glory and pride of their ancestors insubstantial, in vain, and with no influence whatsoever today. The answers to such individuals should amount in volume at least as much as the late Professor Zarrinkoob's book, "History on the Scale" or Hegel's Philosophy of History, even though it might fail to convince them or even worse, fail to provoke them towards having any willingness to gain more awareness. The author believes, though, having a critical spirit towards oneself and one's ancestor's pride and glory is a gift of God for Iranians that many other nations, or at least the neighboring countries, are still deprived of although this gift is currently charging high prices and harms to our country.

Two Concepts of Iran and the West

Before going further with this preface, it is necessary to clarify two issues: First, what do we mean by the two concepts of Iran and the West, and what are the extents and limits of these two concepts? Throughout this book by *Iran* we mean a

geographical scope of land which, in a long time span, has undergone profound influence of Iranian civilization and culture. Since its emergence up until now, part of the geography has been housed within the borderlines of Iran as a country, and another part has been within the borders of Iran at some time but has been separated from Iran by this day owing to various reasons including invasions and occupations.

And the word *the West* refers to a more cultural concept and a civilization domain which reflects the lands located in the Europe in which western culture currently flows in particular, and a sort of nationalism is observed. Of course, it is obvious that in the Europe itself diversity of ideas and cultures is prevalent and the formation of nationalism and demarcation of countries, apart from racial differences, has been based on this cultural diversity. But when we talk about western culture, we mostly refer to their distinguishing points and commonalities.

The indisputable role of the West in generation and development of knowledge, industries and arts

Contrasting Iran and the West, we should not overlook an important point: the role of Europeans in creation and proliferation of knowledge, industries, and arts particularly in the past three to four centuries as an absolutely great and brilliant role. Even though this glorious civilization owes its evolution to capital of slavery and colonialism, it is a cause for mankind's pride, and the whole world is deeply indebted to this civilization by virtue of benefitting from the knowledge. It is quite obvious that the deniers of this fact are either vindictive or ignorant. But, on the other hand, this greatness should neither degrade the assets and capabilities of other nations nor lead them to the feeling of lacking self-confidence particularly for citizens of a great country like Iran which has had a brilliant shining role in the history of human civilization and culture.

The Purpose of Writing the Book

Another issue deserved to be taken into consideration is that why basically a book like this should be written on praising Iranian culture and why should one attempt to demonstrate and commemorate those glorious days of Iran when it was the pioneer of the whole world culture and wisdom? The author's reply to such questions are as follows:

1. Iranian civilization and culture is an indispensable part of world history's reality, and denying or attributing its achievements and contributions to other civilization and cultures is a treason to the world history; however, this does not mean to overlook the relative languidness and some non-constructive and irresponsible features of today's Iranian society.
2. Knowing Iranians and other nations in terms of their common background, cultural similarities, and mutual influences throughout history will reduce their differences and misunderstandings and ensue a more peaceful world. However, since the amount of conducted investigations about the Iranian influences on the West is quite infinitesimal compared to the Western influences on the world, the author feels a sense of responsibility to write this book, otherwise, researching into the influences of the West on Iran would lead to a voluminous book.

3. Re-introduction of glorious history and background of Iran to the Iranian youth does not mean that they could spontaneously inherit such glory and greatness of the past, but rather suggests they are able to redeem the eminent status of their ancestors once again if they develop their knowledge and wisdom. It is quite essential to recount this reality (or at least as the author consider it as a reality) that Iranian's capabilities does not only benefit Iranians, who deserve a much better position than the current status quo but contrary to many westerners' assumptions, contribute to the promotion of world civilization and peace.
4. Some argue that the West has matured in science and technology while the East has matured in religion and mysticism. Apart from verification of this, the author believes that new varieties of culture and knowledge emerge in the blending and fusion of eastern and western cultures that some of them will undoubtedly be more useful than their parent cultures.

In this writing, attempts have been made to present the proving documents and evidence from authentic sources, and as much as possible, from non-Iranian ones, in order to support the above-mentioned issues and claims. Nevertheless, I acknowledge that my personal motivation behind writing this book has been patriotism, but I have strictly resisted against distortion of facts and fantasizing in favor of my country. I hope the honored Iranian readers approve of this and inform me of any probable shortcomings and faults therein.

At the end of this description, since the author sees his cause of writing this book identical and somehow similar to the words by *Roman Ghirshman*, the renowned Russian-born French Iranologist, a few lines from his book "*Iran from the Earliest Times to the Islamic Conquest*" is presented here:

"There is no Iranian, whether a university graduate or a simple peasant, to be considered as unaware of his glorious history if he/she had heard Ferdowsi's fine everlasting poems. Anyway, I do not focus on them now but my delight will be absolute and my cause will be fulfilled when this book goes and rest in the hands of Iranian youth as a cause of hope and honor of their nation's future. It is hoped that the youth ponder upon their country's past, and their hearts get proud of their ancestors' contributions achievements, but at the same time, they want Iran to fulfill the task among the world nations as it used to do.

The ancient nations and tribes who came to the peak of power are not rare, but what is left behind them is nothing but a vague memory that the needs archeologists' spade and pickaxe to emerge. Iran, regardless of the passage of centuries and millennia, is still as steady and solid as a Rock.

I hope that reading pages from Iran's past history provoke a sense of fine patriotism, but not a prejudiced one. We need rather a sense of patriotism accompanied by broad-mindedness, perseverance and forgiveness as found in the manuscripts by Darius the Great. I also wish the young Iranians become passionate for the historical monuments and works which are the evidence of the past and stand for defending this heritage."

Amir Shahab Shahmiri
Tehran, May.31.2016
amir@shahmiri.ir